

स्त्रीलेजादाहासेनाशिंदे. च्याविउपरेषेतनाशिंदे ३

घटियागरीपद्याकोविद्याविषडंड. नयचीकनयायाकोअन्नविष^{३६}डंडपरिया^{भया}क
गाललाईविष. बुढालाईतरुणीस्त्रीविष॥ १५ ॥ अभ्यासनगचाविद्यानासि
छकुमंत्रीभयाराजानासिंह॥ १६ ॥ जसोछोरोपंडितपनीछैन. बुद्धिभरो

हुराभीताविषविद्याअजीर्णभोजनविष॥ विषंगोष्टीदरिद्रस्यवृद्ध
स्पतरुणीविष॥ १५ ॥ अनाभ्यासेहताविद्यानित्यहासेहतास्त्रियः
कुवीजेनहतंक्षेत्रंभत्यदोषैर्हतोऽनपः॥ १६ ॥ यस्यपुत्रोनविद्यांसोन

पनीछैन. तस्कोकुलचंडमानभयाकोरात्रीर्जंअंधारो॥ १७ ॥ रात्रीकोदीपचंड
माहोदिनकोदीपसूर्यहो. तिनैलोककोदीपधर्महो. कुलकोदीपसुपुत्रहो.

आशा अरुकापि

ASIA ARCHIVES

2496 I

298
CANAKYA

॥ चान ॥

॥ ४ ॥

~~सुखसागवि~~ ~~सुखसागवि~~ ~~सुखसागवि~~ ~~सुखसागवि~~ ~~सुखसागवि~~ ॥ १८ ॥ जन्मा उन्मा १ वृतवंध विवाहा
दिगरी दिन्या २ विद्यापद्मा उन्मा ३ अन्नदिन्या ४ अभयदिन्या भयदेधिरसागन्या

भरोनचपंडितः ॥ अंधकारं कुलंतस्मान् एचंदेवशर्वरी ॥ १७ ॥ शर्वरी

दीपकश्चंद्रः प्रभातेरविदीपकः ॥ त्रैलोकादीपको धर्मः सुपुत्रः कुल

दीपकः ॥ १८ ॥ जनेता चोपनेता च यस्तु विद्या प्रयच्छति ॥ अन्नदाता भ

यत्राता पंचैते पितरस्मृताः ॥ १९ ॥ गुरुपत्नी राजपत्नी मित्रपत्नी तथैव च

पईपां च पितामन्या का छन् ॥ १९ ॥ गुरुपत्नी गुरुमा राजाका पत्नी रानी २ मित्रप
त्नी ३ आम्नी स्त्री की माता सा सु ४ आम्नी माता पईपा च मातामन्या का छन् ॥ २०

॥ गुरुः ॥

॥ ४ ॥

पांचवर्षसंमलालनागर्नुः ब्राह्मणं दशवर्षसंमशासनाताडनागर्नुः सोऽष्टवर्ष
लाग्यापद्धिपुत्रकनमित्रवरीकरव्यवहारगर्नुः ॥ २१ ॥ लालनागन्याकोवडोदोषह

पत्नीमातास्वमाताचंपंचैतामातरः स्मृताः ॥ २० ॥ लालयेत्यंचवर्षाणि
दशवर्षाणिताडयेत् ॥ संप्राप्तेषोडशवर्षेषु पुत्रं मित्रं वदाचरेत् ॥ २१ ॥ ला
लनाद्वह्वोदोषास्ताडनाद्वह्वो गुणाः ॥ तस्मात्पुत्रं च शिष्यं च ताडयेन्न
तुलालयेत् ॥ २२ ॥ ह्यभ्यासो यदि स्थानं प्रज्ञया किं प्रयोजनम्

ताडनागन्याकोवडो गुणहः तस्कारणपुत्ररः शिष्यताडनैर्गर्नुः लालनानगर्नुः ॥ २
२ ॥ विशापहुमनपनीहः अभ्यासपनीगर्नुः बुद्धिनभयापनीजान्नाडं हः जस्का

॥ वान ॥
॥ ५ ॥

पईमनपनी छैन अभ्यासपनी गर्देन तबुद्धिले काहुं छुन ॥ २३ ॥ जान्यामनुष्य
ले छोराहरु लाई अनेक शास्त्रमाला डुनी तिजान्या बुद्धिवंत भया लोकले पू

ताबु भौ यदिन स्वातां प्रतया किं प्रयोजनम् ॥ २३ ॥ पुत्रा सुवि विधे
शास्त्रे निर्णयोज्याः सततं बुधैः ॥ नीतिता बुद्धि संपन्ना भवन्ति खलु प्रजि
ताः ॥ २४ ॥ पठ पुत्र किमाल स्याम पठो भारवाहकः ॥ पठन्संपूज्यते रा

जागर्हन् ॥ २४ ॥ हे पुत्र अलसिनगरप ॥ जा पठ पुत्र दिने दिने ॥ २५ ॥ ॐ ॥

हुन पस्या भारी वौ कन्या होला पस्या देखि राजाले पनी पूजा गर्हन् तस् अर्थ दि
ने दिन पहु ॥ २५ ॥ अरु भंगारगरी नाटगरी प्रयोजन छैन दूदन भया कागा

॥ गुरुः ॥
॥ ५ ॥

ईलाई गलामा घणवा ध्या लेपनी को ही लिंदै नन ॥ २६ ॥ मनुष्य को गहना भ
न्या रूप हो रूप को पनी गहना गुण हो गुण को गहना ज्ञान हो ज्ञान को पनी गह
ना क्षमा सहनु ॥ २७ ॥ हे मनुष्य पुत्र हो गुण शोध रूप न धीन शील शोध कु

गुणोष्क्रियतां यत्नः किमनो न्यत् प्रयोजनं ॥ विक्रियं ते न घणवाभि
र्मावः क्षीरविवर्जिताः ॥ २८ ॥ न स्या भरणं रूपं रूप स्या भरणं गुणं
गुण स्या भरणं तानं तान स्या भरणं क्षमा ॥ २९ ॥ गुणोच्छसिमा रूपं

लन शोध सिद्धि शोध विद्या मात्रै न सुधाव भोग गर्ह गर्दे न भनी शोधनुधनन
सुधाव ॥ ३० ॥ गुण न भया रूप व्यर्थ शील न भया कुल व्यर्थ सिद्धि न

॥ वान ॥
॥ ६ ॥

भयाविद्यावार्थं भोगनगम्या धनवार्थं ॥ २२ ॥ रूपकोशो भागुरालेङ्गं कु-
लकोशो भागो ललेङ्गं विद्याकोशो भासिद्धिलेङ्गं धनकोशो भाभोगलेङ्गं

शीलं पदस्वमाकुलं ॥ सिद्धिं पदस्वमाविद्याभोगं पदस्वमाधनं ॥

२८ ॥ अगुणस्य हतं रूपं अशीलस्य हतं कुलं ॥ असिद्धेश्च हता विद्या
अभोगस्य हतं धनं ॥ २९ ॥ गुणं भूषायते रूपं शीलं भूषायते कुलं ॥

सिद्धिं भूषायते विद्याभोगं भूषायते धनं ॥ ३० ॥ सुकुले योजयेत्कं
न्यापुत्रं विद्यासु योजयेत् ॥ असने योजयेत्तुं मित्रं धर्मसु योजयेत् ॥

छ ॥ ३० ॥ वेसूकलमाहोरीदिनु विद्याको अभ्यासमाहोरा लाई लाडनु वेसूकलको

॥ गुरु ॥
॥ ६ ॥

अभासमाशत्रूलाईलाईदिनु मित्रलाईधर्ममालाईदिनु॥ ३१ ॥ उद्योगगर्वाला
ई सुमेरूपनी उच छैन उद्योगगरी रहनुलाई रसातलपनी गहिरो छैन एको
होरो लाग्मासमुद्रपनी नतरी सकनु छैन॥ ३२ ॥ एकश्लोकले भयापनी आ

नात्पुब शिखरो मेरुर्नातिनिम्रं रसातलं॥ व्यवसायसहायानां ना
तिपारोमहोदधिः॥ ३२ ॥ श्लोकेन चतुर्द्धनं प्रादेनैकाक्षरेण च
अवंधां दिवसं कुर्याद्दानाध्ययनकर्मभिः॥ ३३ ॥ उरुः॥ ॐ॥ ॥

धाश्लोकले भयापनी एकपाठले भयापनी एक अक्षरभनी कनपनी दानगरी
कनपनी सतीले दिनविताउनु खाली नरहुनु॥ ३३ ॥ रामः॥ रामः॥ ॐ॥ ॥

॥ चान ॥

॥ ७ ॥

कमिलाहरूरुजारहनुकोशभयापनीएकोहोरोहिइदैरखापुगु नहिआदे
विगारुउपनीएकपाइलोपनीजांदैन ॥ ३४ ॥ धनकमाउदाविद्यापदाप
वतमाचढदाधर्मगदीमास्त्रीसितरसभावकोकामगदीमाकेहीपरिश्रमग

योजनानांसहस्वाणिंवृत्तियांतिपिपीलिकाः ॥ अगहनैवनेयोपि
पदमेकंनगच्छति ॥ ३४ ॥ शनैरर्थशनैर्विद्याशनैपर्वतलंघने ॥
शनैर्धर्मश्चकामश्चव्यापामश्चशनैःशनैः ॥ ३५ ॥ रामः ॥ ॐ ॥ ॥

दासुप्तसुप्तगर्नुहतपत्नगर्नु ॥ ३५ ॥ गुरुकोसुसारगारीविद्यापाजीछुटे
रधनभयापंडितपाल्याअथवाएकथोकविद्यादीअर्काविद्यापाजीछुचौ

॥ गुरु ॥

॥ ७ ॥

योउयायपाउन्नाहेन॥ ३६ ॥ सकैअशरपहुउन्नालाईपनीजोगुरुभनीमान
देन नसलेशययोनि कुकुकोभैचाराडालभैजन्महुंछ॥ ३७ ॥ गुरुछेउपाठ

गुरुभुअसयाविद्यापुष्कलेनधनेनवा॥ अथवाविद्ययाविद्याच
तुथान्नोपलभ्यते॥ ३८ ॥ सकाशरप्रदातारंयो गुरुनाभिमन्यते॥ आ
नयोनिशतंगत्वाचांडालेषपिजायते॥ ३९ ॥ पुस्तकंप्रपयाधीतं ना
धीतंगुरुसन्निधौ॥ नशोभतेसभामध्येजालगर्भइवस्त्रियः॥ ४० ॥

नली॥ आफैपुस्तकहेरीजोपहुछ॥ त्योसभामध्येजालकोगर्भवाटभयाकोवाल
वजैसुहावंदेन नसर्थ गुरुसुखवाट सुनुपर्छ॥ ४१ ॥ ॥ रामः॥ रामः॥ रामः॥

॥ चान ॥

॥ ८ ॥

सिपालुमानीसूकोसीष सुशीलभैरहनु अलसीनमांनु पंडितकुनु मित्रको
संग्रहगर्नु एतिगुणजोछनु कैलेपनीसकिंदेन चोरलेपनीचोर्नसकदेन
३२ ॥ जन्मलेजेठोऊंदेन गुणलेजेठोऊंछ जस्तोदूदभंदा दहिभंदा धूअ

शिल्पिशीलमनालस्यमांडित्यमित्रसंग्रह ॥ अचौरहरणीविद्यापंचै
नेचाक्षयो नयः ॥ ३२ ॥ नहिजन्मनिजे सत्त्वमेव त्वंगुणमुच्यते ॥ गु
णगुणतरंयातिपयोदधिद्यतंयथा ॥ ४० ॥ गुरुः ॥ गुरुः ॥ गुरुः ॥

४० ॥ तसैजन्मपद्धिकोअथ ४० ॥ ४० ॥ इलोकुललेकाऊंछ जस्तो गुण
४० ॥ उसैको पूजाऊंछ शुद्धवंशदेविभयाको धनुर्धर्तपनी तादोडोरिनभया

॥ गुरुः ॥

॥ ८ ॥

कालेकाङ्क ॥ ४१ ॥ विडाकुलमाजन्म्यापनिविद्यानभयाशोभाछैनकु
लमाफिकैछतपनीपंडितभयादेवतालेपनिपूजागर्हन् ॥ ४२ ॥ जाहासंमषा

किंकुलेनविशालेनगुणवान्पूज्यतेनरः ॥ धनुर्वेशविश्वदोषिनिर्गु
णः किंकरिष्यति ॥ ४१ ॥ किंकुलेनविशालेनविद्याहीनसुंयो नरः ॥
अकुलीनोपि विद्यां सुदेवतैरपि पूज्यते ॥ ४२ ॥ नावार्थीभजतेनावं
यावत्पारं न गच्छति ॥ उत्तीर्णं च यते पारं नोकायाः किंप्रयोजनं ॥ ४३ ॥

रिगयाकोछैनताहासंमडुंगाघोज्छन् मास्तिरीश्वोर्थापिदिडुंगाकोक्याकाम
छ ॥ ४३ ॥ गुणभयासर्वेलेपूजागर्ह वाबुकोनामचोहिंदैनवसुदेवकोछेरा

॥ बान ॥

॥ २ ॥

को सबैले पूजा गर्छन् वसुदेवलाई कोही पूजा गर्दैन ॥ ४४ ॥ गुण जो छ ना छ प
नि न जिकै तुल्याउँछ जसै केतकी कागंध भूमराथी जो जाँछन् ॥ ४५ ॥ विद्या

गुणः सर्वत्र पूज्यं ते पितृवंशो निरर्थकः ॥ वासुदेवं न मस्यंति वसु
देवं न ते जनाः ॥ ४४ ॥ गुणः कुर्वन्त्यहरत्वं हरेऽपि वसतां सतां ॥ केत
की गंधमाध्यायस्वयंगच्छंति स दूषदा ॥ ४५ ॥ विद्यात्वं च नृपत्वं च न
हितुल्यपराक्रमौ ॥ स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ ४६ ॥

वंत ऊनुर राजा ऊनुरोवर छैन राजा आक्रादेशमा इलोछ पंडित जो छन् सर्व
त्रे गया पनी पूजा गर्छन् ॥ ४६ ॥ श्री गुरुः ॥ ४६ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

॥ गुरु ॥

॥ २ ॥

एकै पुत्रभया पत्रिसप्ततभया कुलकनविद्यावंत साधुलै प्रकाशगर्ह जस्तो
चंद्रमाले सर्वत्र उज्जालो गरा उछुत सै ॥ ४७ ॥ कोही मनुष्य विद्याका पात्र छुन को
ही इव्यका पात्र छुन कनिलाई विद्यापनि धनपनि ऊंछुन कनिलाई विद्याप

सकेनापि सुपुत्रेण विद्यायुक्तेन साधुना ॥ कुलं पुरुषसिंहेन चंद्रणे
च प्रकाशयते ॥ ४७ ॥ विद्याया भाजनं कश्चित् कश्चिद्व्यस्य भाजनम् ॥
उभयो भाजनं कश्चित् कश्चिन्नोभयभाजनम् ॥ ४८ ॥ रामः ॥ ४८ ॥

निधनपनि छैन ॥ ४८ ॥ फलजन्या हृत्सजो छुन नम्र ऊंछुन गुणवंत मनुष्यप
नि नम्र ऊंछुन सुखाकोकाठर मूर्ख मनुष्य भाविन्या छुन मूर्ख देन ॥ ४९ ॥

॥ चान ॥
॥ १० ॥

चारथोकसंध्याकालमानगर्तु खानुमैथुननिद्रापरु ॥ ५० ॥ संध्याकालमा-
आहारगन्धारोगलागृहमैथुनगन्धावज्जतरिसाहोक्रूरगर्भर्द्धिहृन्शयन

नमंति फलिनो हृशा नमंति गुणिनो जनाः ॥ शुष्ककाष्ठं च मूवं च
भिद्यते नैव मन्यते ॥ ४२ ॥ नहि कर्माणि चत्वारि संध्याकालेषु यो
जयेत् ॥ आहारं मैथुनं निद्रां तथा स्वाध्यायमेव च ॥ ५० ॥ आहारा
ज्जायते वाधिर्गर्भाक्रूरश्च जायते ॥ अलक्ष्मी कश्चाप्यायं स पाठा

गन्धादरिडोऽङ्गुष्ठं ॥ ५१ ॥ देवि आमुषीण्डं हृ ॥ दायुषः क्षयः ॥ ५१ ॥
५१ ॥ वेदवेदकोष्ठेऽङ्गुष्ठं गजान्धा जपहोमगर्दैरहन्त्या तत्परश्चाशीर्वादिदिदै

॥ गुरुः ॥
॥ १० ॥

रह्या ससोराजाको पुरोहित चाहिछु ॥ ५२ ॥ बुद्धिवंत सुंदर कसेको क्रूर काम
नगर्वाः ५ः ख सुख वरोवर मान्या गरी प्रमाथी पंडित माथी दानगर्वा सत्ता

वेद्वेदांग तत्त्वज्ञो जप होम परायणः ॥ आशीर्वाद प्ररो नित्यं मेधरा
तः पुरोहितः ॥ ५२ ॥ प्राप्तः त्रिगुधो महीपाल हि द्विकर्म विवर्जितः
विबुधे उपरित्यागी समो ५ः ख सुखेः समे ॥ ५३ ॥ कुलशील गुणो
पेतः सत्यधर्म परायणः ॥ प्रवीणः पेशलो दक्षो राजा ध्यक्षो विधी

लाई राजा भन्नु ॥ ५३ ॥ कुलीन शील लेखु कृभया को गुणवं ॥ ५४ ॥
त सत्यमा धर्ममा तत्पर ऊन्या सभावाट्मा जान्या सुंदर वज्रत चतुर सत्ताराजा

॥ वान ॥
॥ ११ ॥

कानजिकीतु ल्याउनु भंछन ॥ ५४ ॥ वहुतै क्रोध भया को घटिया च सनग न्या
वहुतै लोभी राजवी वोलन न सक न्या वहुत वांगै कामग न्या आमदानी भंदा
सर्व अर्घा लोग न्या ईमुखी यान तु ल्याउनु ॥ ५५ ॥ आफुनु पहिले को काममा

१२

क्रूरं व्यसनितं लुब्धं मप्रगं भमनार्जवं अनायक्यपकर्तारं नाधिप
त्येनियोजयेत् ॥ ५५ ॥ मूलहृत्तिहितो धीरः सर्वरत्नपरीक्षकः ॥ शु
विश्वव्रवसायी च धर्माध्यक्षो विधीयते ॥ ५६ ॥ रामः ॥ रामः ॥

नत्पर ऊन्या धैर्य कामग न्या सवरत्न को परीक्षाग न्या पवित्र रहन्या उद्यमग
दैर रहन्या एता लाई धर्माधिकारी तु ल्याउनु ॥ ५६ ॥ श्रीरामः ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ११ ॥

गुणा २

पाक शास्त्रा न्या ० मिठो पक्का उमरे

वैद्यशास्त्रमाः अभ्यासगर्भ्याः सर्वैथोकजान्याः देवदेवसुसिलागर्दोवडाकोशी
लभयाकोः सत्तावैद्यतुल्याडनु ॥ ५७ ॥ वावावराज्जुदेपिजान्यापवित्रः सुघरको
मलमंग ऊन्याः सत्तारसो ईगर्भ्यातुल्याडतु ॥ ५८ ॥ एकवेरसुन्याकोसमुद्र

आयुर्वेदकृताभ्यासः सर्वज्ञः प्रियदर्शनः ॥ आर्यशीलगुणोपेतसु
ववैद्योविधीयते ॥ ५७ ॥ पितुः पितामहादक्षः शास्त्रज्ञोमिष्टपाचकः
शुचिश्चाकठिनश्चैव सपकारः प्रशस्यते ॥ ५८ ॥ सहउक्तगृहीता

न्याः चाडोश्रुदगरीलेखन्याः सवल्लिपि ॥ थोलिघुहसो जिताक्षरः ॥ ५९ ॥
जान्याः सर्वैशास्त्रहेमाकोः सत्तालाईलेखकमनु ॥ ५९ ॥ ॥ श्रीः ॥ ॥

॥ वान ॥
॥ १२ ॥

थोरो अभिप्राय लेबु न्यावलियो देवदाष्टसिलाग दो अहंकार न भयाको व
ऊत चतुर सत्ता लाई दान्या भनिन्छ ॥ ६० ॥ सवै शास्त्र को मत जान्या पंडित

सर्व शास्त्र समा लोकी एव लेख कउ च्यते ॥ पते ॥ इंगिता कारतत्व
हो बलवान् प्रिय दर्शनः ॥ अ प्रमादी सदा दक्षः प्रतीहारः सुउच्यते
॥ ६० ॥ समस्त कृत शास्त्रज्ञः पंडितश्च जित अमः ॥ धैर्य शौर्य गुणो
पेत सेना अशो विधीयते ॥ ६१ ॥ समस्त हय शास्त्रज्ञो वारुने व परा

मिहिन मगन्या धैर्यवान् शूरका गुण भयाको एसा सदा रभन्याको छ ॥ ६१ ॥
सवै शालि होत्र जान्या असवारी मा कुशल भयाको शरीर पनी छ पराक्रमी प

॥ गुरुः ॥
॥ १२ ॥

निष्ठसत्तालाईतबेलाकोअधिकारीतुल्याउनु॥ ६२ ॥ स्कवेरभन्याकोसमझीर
हन्नाबोलदाचतुरपराईकोपेठकोकुराजान्यावज्जतधीरजसाकोतसोबोल

शौर्यवीर्यगुणोपेतोअन्धाध्यक्षोविधीपते॥ ६२ ॥ मेघावीवाक
पटुःप्राणपरचितोपलक्षकः॥ धीरोपथोक्तवादीचखसूतोविधी
पते॥ ६३ ॥ पार्थिवस्मचभृत्यस्मवदामिगुणलक्षणं॥ येनसंवर्द्धते
राजाभांडागारस्तथैवच॥ ६४ ॥

न्यासस्तालाईइतभंनु॥ ६३ ॥ राजाको
पनिचाकरकोपनिगुणलक्षणमभंनु॥ जागरीराजपनीवठछसोकहंछु॥ ६
४ ॥ ससैकारणलेवडाकुलीनकोसंगदयासाधुजनहेरुगर्छन्सत्तामानि

॥ चान ॥
॥ १३ ॥

सपहिलेपनिमाफमापनी. अंत्यमापनिविडवलपादेन ॥ ६५ ॥ पंडितहुरुछे
उसवगुणौकुंछन. मूर्खछेउसवदोषमात्रेकुंछ तस्कारणमूर्खहजारभंदास

अतएवकुलीनानां दयाकुर्वेति साधवः ॥ आदिमध्यावसानेषु न ते
यासंति विक्रियां ॥ ६५ ॥ पंडितेषु गुणाः सर्वे मूर्खे दोषास्तु केवलाः ॥
तस्मात् मूर्खसहस्रेषु प्रात एकः प्रशस्यते ॥ ६६ ॥ प्रातेनियोज्यमा
ने तु संतिराज्ञस्त्रयो गुणाः ॥ यशः स्वर्गनिवासश्च पुं कलत्रधनागमः ॥

कज्ञान्मावाढिया ॥ ६६ ॥ ज्ञान्मावुद्धिवंतकन. कामलायापछिराजाकनतीनगुणजं
छन. यशजंछ. स्वर्गप्राप्तिजंछ. धनपनीठेरमिलछ ॥ ६७ ॥ गुरुः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ १३ ॥

मूर्खलाई काम लाया ती नृकुंरा ऊंछ अपजस १ धनको नाश २ नरकमा निश्चय
पर्छ ॥ ६८ ॥ तत्कारण राजाले धर्म काममा धन वढाउनु निमित्त गुण ज्ञान

मूर्ख नियोज्य माने तुत्र यो दोषा महि पते ॥ अयशश्चार्थनाशश्च न
रके पतनं कुरुवं ॥ ६८ ॥ तस्माद्भूमिपुत्रो नित्यं धर्म कामार्थ सिद्धये ॥
गुणवंतं नियोज्येत गुणहीनं विवर्जयेत् ॥ ६९ ॥ यत्किंचित् नृकुरु
तेभ्यस्तं भवं वा यदि वा भुवं ॥ तेन संबद्धं ते राजा सुकृतैर्दृष्टैरपि ॥ ७०

मानिसलाई काम लाउनु गुण नभयाको लाई वर्जित गर्नु ॥ ६९ ॥ भूतभन्नु चक
रले यत्किंचित् वा परपुण्य गरी जपनी गुणवंत कन काम लाया पछित सैले

॥ चान ॥
॥ १४ ॥

राजा लाई पाप पुण्य गन्धापनी लक्ष्मी को हृदि गरी दिखन् ॥ ७० ॥ जसो गरी सु
न को परीक्षा पोली हानी काठी हे छं तसै गरी मनुष्य लाई पनी कुल लेशील
यथा हे म परीक्षेन ताप ताडन भेदनैः ॥ तथा पुरुष मप्येवं कुलश्री
लेन कर्मणा ॥ ७१ ॥ ज्ञान व्याः प्रेक्षणे भूत्या वा धवाय सनागमे ॥
आपत्काले तथा मित्रं भार्या च विभवक्षये ॥ ७२ ॥ भूत्या वहु वि
धाते या उन्नमा धम मध्यमाः ॥ तेनियोज्या यथा योगं प्रविधे च
ले कर्म परीक्षागर्तुः आह पाई छं ॥ ७३ ॥ केही कामला व कर्म सु ॥ ७३ ॥
ई पठाई कनचा कर को परीक्षा गरी जानु आ फुलाई डः ख प्रमामा दाजु भाई

॥ ७४ ॥
॥ १४ ॥

चिंही छन् आपत्तिपदामामित्रका थाहा ऊंछ । स्त्रीविचारधनसकियापछि जानिंछ
७२ ॥ चाकरभन्याका ठेरै प्रकारका ऊंछ उत्तममायायटियाती जस्ता लाई तसै काम
विचारगरी लाउनु ॥ ७३ ॥ बज्रत अलसी । छिचरी । क्रोधी । लोभी । अहायाको नमा

आलस्यमुखरं क्रूरं सखं व्यसनिनं शठं ॥ असंतुष्टमभक्तं च त्यजेद्भृत्यं न
राधियः ॥ ७४ ॥ त्यजेत्स्वामिनं मत्पुत्रं मत्पुत्रं ह्यपराधं त्यजेत् ॥ कृपणा
दविशोर्धनस्तस्माच्च कृतनाशनं ॥ ७५ ॥

न्याः व्यसनीः धूर्तः असंतोषिसेवा
नगर्वाः सस्ता लाई चाकरनरा बन्नु ॥ ७४ ॥ अतिरिसालः अति कृपणीः सस्ता स्वामी
कनछोडनु कृपणी भंदापनी गन्थाकोरनगन्थाको थाहानपाडन्या त्यसै भंदापनि

॥ चान ॥
॥ १५ ॥

गन्माकोमिहिनतमाधोलाडन्यालाईछोडीहालनु ॥ ७५ ॥ अहामाकोकुरोछो
डीअर्केथोकगर्न्यास्वास्त्रीमूर्खहोराकुराकोविचारनगर्न्याचाकरपीतिनभ
माकोदाज्युभाईसतिथोकलाईछोआवरोसुखहुन्छ ॥ ७६ ॥ कसैकोकोहीमि

वामाभार्यासुतोमूर्खः प्रेषकोचागविचारकः ॥ निःस्त्रेहोबंधुवर्गश्च
त्यजेदस्यमरुत्सुखम् ॥ ७६ ॥ नकश्चित्कस्यचिन्मित्रंनकश्चित्क
स्यचिन्प्रियः ॥ कारणदेवजायंतेमित्राणिरिपवस्तथा ॥ ७७ ॥

त्रपनीछैनकसैकोपियारोपनीछैनकारणैलेमित्रहुन्छकारणैलेशत्रहुन्छन
७७ ॥ आफ्नाकामकानिमित्रसेवागर्छपरमार्थकानिमित्रकोहीगर्दैननवा

॥ अरुः ॥
॥ १५ ॥

छोपनि दूदस किया पहि आप्र आप्रामालाई छोडहु ॥ ७८ ॥ जुवारीव सनग
न्यालाई निडाऊं दैन असंतोषिलाई प्रीतिऊं दैन दारिइलाई सुखऊं दैन उर्ज

कार्यार्थी भजते लोको न लोकः परमार्थिकः ॥ वत्सः क्षीरक्षयं हृष्टापरि
त्यजति मातरं ॥ ७८ ॥ कुतोव्यसनिनो निडा अतः प्रस्य कुतोरतिः ॥ कु
तः सौरव्यदरिद्रस्य उर्जनस्य कुतः क्षमाः ॥ ७९ ॥ तस्करस्य कुतो मा
न्यं उर्जनस्य कुतः क्षमाः ॥ वेश्यास्त्रीणां कुतः स्नेहः कुतः सत्यं च कामिनां

नलाई क्षमाऊं दैन ॥ ७९ ॥ चोरको मानऊं दैन उर्जनको क्षमाऊं दैन वेश्या
को प्रीतिऊं दैन छिनारको सत्यऊं दैन ॥ ८० ॥ श्री गुरुः ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

॥ चान ॥

॥ १६ ॥

निर्वलीयाकोवलराजाहो. बालखकोरुनीवलहो. मूर्खकोनबोलनुवलहो. चोर
कोठोबोलनुवलहो ॥ ८१ ॥ कोहीनऊन्याअनाथकोदरिद्रको. बालखकोबु
ढाको. तपस्वीहस्तको. अन्यायपन्याको. एकराजामात्रैगतिअर्कोछैनन् ॥ ८२ ॥

उर्वलस्रवलंराजा बालानांरोदनंवलं ॥ वलंमूर्खस्यमौनत्वंचौराणाम
नृतंवलं ॥ ८१ ॥ अनाथानांदरिद्राणांबालहृदतपस्विनां ॥ अन्यायप
रिभूतानांसर्वेषांपार्थिवोगतिः ॥ ८२ ॥ व्याधितस्यार्थहीनस्यशत्रुभि

रोगीको. निद्रिनीको. शत्रूकोडरलेयुक्तऊन्याकोहृदयमा. (स्त्रासिनस्यच ॥
शोकलेडयाको. मनुष्यको. औषधसज्जनकोदर्शनभयासंतोषऊंछ ॥ ८३ ॥

॥ गुरुः ॥

॥ १६ ॥

रोगभयामाकेहीवडोआयत्तवयामाशत्रुसंगजुगडापयामा-रार्जकाद्वारमा
दमशानजादामा-आडन्यावांधव-तसैलाईभन्नुअधिपद्धिकोक्याहो॥ ८४ ॥

हृदयेशोकदग्धस्पर्शहृद्दर्शनमौषधं॥ ८३ ॥ आतुरेव्यसनेप्राप्ते
उर्मिश्वेशश्रुविग्रहे॥ राजद्वारेऽमशानेवायस्तिष्ठतिसवांधवः॥ ८४ ॥
भावशुद्धिर्मनुष्याणां ज्ञातव्या सर्वकर्मसु॥ भावेन तु विनाकांताभावेन
उहिन्नानना॥ ८५ ॥ न देवो विद्यतेकाष्ठे पाषाणेन च मृण्मये॥ ॥

मानीसकोऽप्यासुर्वेकाममाभावनाजसोगन्यो-तसौभावशुद्धिर्जुहोभावनेमाया
पुण्येर्जुहोस्त्रीकनतुम्बनआलिंगनभिन्नैभावलेगरिच्छोरीकोतुम्बनका

॥ चान ॥
॥ १७ ॥

वमालिनु भिन्नैभाव ले गरिंछ ॥ ८५ ॥ काठमा पुंगामा माटी कामर्तिमा देवता
छैन जाहा भावना गयो बाही देवता ऊँछ सब देखि वडो भनु भावने छ ॥ ८६ ॥

भावेषु विद्यते देवता समाप्ता बो महत्तर ॥ ८६ ॥ शिष्याणां देवता चार्यो
ज्ञानमाचार्य देवता ॥ देवतां योषितं भर्ता ब्राह्मणो जन देवता ॥ ८७ ॥
विप्रं पश्य यथावद्भि माचार्यं पश्य देवतां ॥ पृथ्वी पश्य यथा मानामि
त्रं पश्य यथा सुतः ॥ ८८ ॥

शिष्यको देवता गुरुहो गुरुको देवता ज्ञानस्त्री
को देवता पुरुष सबको देवता ब्राह्मण ऊँछ ॥ ८७ ॥ ब्राह्मणलाई आगो जसो देवतु
गुरुलाई देवता जसो आत्मा लाई पृथ्वी जसो मित्र कनको राजसो पुत्र लाई पतिमि

॥ ८८ ॥
गुरुः ॥
१७ ॥
॥ १७ ॥

ब्राह्मणगुरुअग्निचारेवर्णकोगुरुब्राह्मणस्त्रीकोगुरुपुरुषसर्वैकोगुरुअ
तिथि॥ ८२ ॥ उत्तमजातिकाघरनीचजातिअभागतआपापनियथायोग्यप्र

गुरुरग्निर्दिजातीनां वर्णानां ब्राह्मणे गुरुः॥ पतिरेको गुरुः स्त्रीणां स
र्वस्याभागतो गुरुः॥ ८२ ॥ उत्तमस्यापि वर्णस्त्रिणीचोपि गृहमागतः॥
पूजनीयो यथा न्यायं सर्वस्याभागतो गुरुः॥ २० ॥ देवतां पूजयेद्
त्वाभत्यां दानेन पूजयेत्॥ श्रद्धः पूज्योपचारेण विप्रः प्रणतिवन्दना

जागर्तुः सर्वैकोअपुर्वीआयागुरुजस्तोहो॥ २० ॥ देवताकनभक्तिभावनागहि
पूजागर्तुः वाकरकनकोहीदीसंतोवगर्तुउपकारगरीश्रद्धकोसम्मानगर्तुवा

॥ चान ॥

॥ १८ ॥

ह्मण लाई दण्डवत् प्रणम गरी संतोष गर्नु ॥ ११ ॥ धर्म कामूल राजा ऊन तपका
मूल ब्राह्मण ऊन तस्कारण जस ठाड मा ब्राह्मण को पूजा ऊन ताहा सर्व
दा धर्म रहंछ नाश ऊन ॥ १२ ॥ आचार देखि धर्म ऊन आचार देखि धन प

धर्म समूल राजानं सपो मूलं च ब्राह्मणः ॥ ब्राह्मण यत्र पूज्यं ते तत्र
धर्मः सनातनः ॥ १२ ॥ आचारात्फलते धर्म आचारात्फलते धनं
आचारात्फलमाप्नोति ह्याचारो हं त्यलक्षणां ॥ १३ ॥ गुरुः ॥ ॐ ॥

निऊंछ आचारै गद्या सर्व कार्य फल छन आचार ले मूल सिंगी प निनाश
ऊंछ ॥ १३ ॥ खान्यादुरोमा धानु सकनु सुंदरी स्त्री सित भोग पनि गर्नु सक

॥ गुरु ॥

॥ १८ ॥

नु संपत्तिभैकनदानगनुसकनुएतीसानुतपस्यालेऊंदैन॥ २४ ॥ बाल
षेमाधर्मगनुजीवनुभन्याकोअनित्यछभरेभोलिकैहैमर्दछथाहाछैन.

भोज्यंभोजनशक्तिश्चरतिशक्तिर्वरस्त्रियः॥ विभवोदानशक्तिश्च
नाल्पस्यतपसःफलं॥ २४ ॥ बालेचैवचरेद्धर्ममनित्यंखलुजीवि
तं॥ फलानामपिप्रकानांशाश्चतंपतनंभवेत्॥ २५ ॥ सदंभस्यहृतो
धर्मःकोधेनैवहतंतपः॥ अदृढस्यहतंज्ञानंप्रमादेनहतंश्रुतं॥ २६

फलपनिपाक्यापछिअवस्यऊर्द्धतसैजीवनुधनीजांनु॥ २५ ॥ दंभीकोधर्मव्य
र्थःकोधीकोतपव्यर्थःदृढचिन्नऊन्याकोज्ञानव्यर्थप्रमादलेपघ्याकोवैयर्थ्य

॥ २६ ॥

॥ वान ॥
॥ १९ ॥

अग्निप्रज्वलितनभैहोमगन्धाको व्यर्थ साक्षीनराधी वायाको अन्नव्यर्थ
नमाल्वरछे उलीकनकन्यादानदियाको व्यर्थ आप्रै निमित्त मात्र पाकग
न्धाको व्यर्थ ॥ १७ ॥ दरिद्री भयाको रोगी भयाको बंधन भयाको केही वेसन

अदीप्रे गौह तो हो मोहता भुक्तिरसाक्षिणी ॥ उपजीव्याहतां कन्या
स्वार्थे पाकहता क्रिया ॥ १७ ॥ दरिद्रव्याधिदुःखानि बंधनं व्यसना
निच ॥ अदातु फलमेतानि तस्मादानं विशिष्यते ॥ १८ ॥ ॥ ॥

भयाको रणी थोक अधिस्त्राजन्ममादाननगन्धाको हो तसुकारण गर्दै रहनु ॥ १९ ॥
८ ॥ धानका पणजस्त जंतुमा कांछि विमिलाजस्ता धर्मनभया कामनु व्यतर्से

॥ गुरुः ॥
॥ १९ ॥

उर्जनका संसर्ग छोडी साधुको संग गर रात दिन पुण्य गर नित्य जसो संसार अ
नित्य उंभानि चानका अधिले सिध्द हसू लाई भंदा भया ॥ १०० ॥ इति श्री चान

पुलकाश्च धान्येषु पुत्रिकाश्च जंतुषु ॥ तादृशास्ते मनुष्येषु ये च धर्म
 वहिः कृताः ॥ ९२ ॥ न्यजेदुर्जनसंसर्गं भजसाधुसमागमं ॥ कुरु पुण्य
 महो राजं स्मरन्नि त्पमनित्यतां ॥ १०० ॥ इति श्रीचानके सारसंग्रहे प्र
 थमशतकं समाप्तं ॥ १ ॥ शास्त्रार्थचक्षुषा विद्वान्निरेडो नीतिचक्षुषा ॥
 के सारसंग्रहे भाषा प्रथमशतकं समाप्तं ॥ १ ॥ पंडितशास्त्रं आया लेहे छंद् राजा
 नीतिको आया लेहे छंद् वेदका आया लेखा स्तुणा हे छंद् अरु मनुष्य चर्म चक्षु ले

१११

का

॥ चान ॥
॥ २० ॥

राजाधर्मिष्ठभया प्रजापनिधर्मात्मा ऊं छन् राजापापीभया प्रजापनीपापी ऊं छ
नृपापपुण्यवरोवरगन्धारा राजाभया प्रजापनि ऊं छन् राजाज्यागर्हन् सोही प्रजा

वेदार्थचक्षुषा विषा इतरे चर्म चक्षुषा ॥ १ ॥ राक्षिधर्मिणिधर्मिष्ठा
पापे पापाः समे समा ॥ राजानमनुवर्तते यथा राजा तथा प्रजा ॥ २ ॥ उ
द्यमं साहसं धैर्यं वलिवुद्धिः पराक्रमः ॥ षडेते यस्मिन्तिष्ठन्ति तस्माद्देवो
पिशङ्किते ॥ ३ ॥ सास्त्रादानेन भेदेन क्रमेण च वलेन च ॥ श्रीगुरुः ॥ ॥

पनीगर्हन् ॥ २ ॥ उद्यमभयो साहसभयो धैर्यभयो वलिवुद्धिभयो पराक्रमभयो
सति छगुणजस्रहे उछन्तस्मनु व्यदेविदेवपनी उराठछन् ॥ ३ ॥ गुरुः ॥ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ २० ॥

आपस्तलेसपथगरिकेहि फोरफार्गारि पराक्रमलेवलले एतिथोकलेगरीयनिस
वथाशत्रूकोनाशगर्नु ॥ ४ ॥ पात्रकोविचारगरि दानगर्मी गुणप्रीतिगर्न्याश्चा

सर्वसत्सुसदाशत्रूघातनीयो नराधिपैः ॥ ४ ॥ पात्रेत्पागी गुणोरागी भो
गीपरिजनैः सह ॥ शास्त्रेबोधारणो यो धान् पतेपंचलक्षणं ॥ ५ ॥ उत्त
मं प्रणिपातेन शूरो भेदेन योजयेत् लुब्धमर्थप्रदानेन समंतुल्य पराक्र
मैः ॥ ६ ॥ नात्महिंसं परोविद्याद्विद्याद्विदपरस्य च ॥ गृहेत्कर्म इवांगा

प्रापरिवारसंगभोगगर्न्या पराइका अभिप्रायबुद्ध्या संग्राममाश्रमई शुद्धगर्न्या
एतिपाचशोकगुणभयाकालाई प्रभुभंनु ॥ ५ ॥ वडालाई प्रणामगरि हातलिनु

॥ वान ॥

॥ २१ ॥

सूरकनफोफोरगरी लोभीकनधनदीसमलाईवरोवर पराक्रमगरी हातलि
नु ॥ ६ ॥ आकुछिद अर्का लाई नक हनु पराई का छिद गोप्य आकुले बुझी रा
वनु आकु अंगक छुवाले लुकाया जस्तो रक्षा गर्नु पराई को भाव बुझी रावनु

निपर भावंचलक्षये ॥ ७ ॥ मनसा चिंतयेत् कार्यं वचसान प्रकाशये
त् मंत्रलक्षणगूढात्मा कार्यं सिद्धिश्च जायते ॥ ८ ॥ उपकार गृही
तेन शत्रूणां शत्रुमुद्धरेत् पादलग्नं करस्थेन कंठकेनैव कंठकं ॥ ९

७ ॥ मनले चिन्ता याको वचनले प्रकाशन गर्नु मंत्रजस्तो गुप्तगरी कार्य गर्नु
लाई सिद्ध ऊँ छ ॥ ८ ॥ उपकार गरी शत्रूलाई हातली अर्का शत्रूको कामगरी

॥ ७ ॥

॥ २१ ॥

का
दिनु पाउ मा बिआ को ठा का ठै ले डि की आ फा ल नु त लै ॥ ८ ॥ आ फा विष ली म
धर का ठ मा हा ली क न प नी श त्रु को का म ग री दिनु का ज का म लाई च हा उ नु ज व का ल
आई प्रा प्र भ यो त व भ रि गा यो पा नि को दुं गा मा आ फा ली फो आ डिं ग नु ॥ १०

व हे द मि त्रं स् कं धे न या व त् का ल वि ष र्ण यः ॥ त थै व मा ग ते का ले मि
या त् घ र मि वां श म नि ॥ १० ॥ हे जि ह्ने क दु क स्त्रे हे म धुरं कि न्न भा ष से
म धुरं व द क ल्या णि लो को हि म धुर पि पः ॥ ११ ॥ रामः ॥ ॐः ॥ ॐः ॥

हे जि ह्ना ति तो पि रो न नि को मां द छ स म धुर क्वा न षां दे न स न नि को न वो ल
मि ठै कुरो वो ल हे क ल्या णी लो क स वै म धुरो नि को मां द छ न् ॥ ११ ॥ गुरुः ॥

बंधनं पति

॥ चान ॥

॥ २२ ॥

जिभ्राकादुप्यामालक्ष्मीवसुहिन् मित्रपनी भाईपनी मरणपनी निश्चय जिभ्रा
माहन् ॥ १२ ॥ मिठीकुरोवोल्यापहि सवैषसन्नहुन् तस्कारणपियारोला
गुन्याकुरोवोल्नुवचनमाक्यानदरिद्रनहुनु ॥ १३ ॥ घरमा आगोसन्काईः

जिह्वायेवसतेलक्ष्मीर्जिह्वायेमित्रबंधवाः ॥ जिह्वायेबंधनंचापि जिह्वा
येमरणंध्रुवं ॥ १२ ॥ प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तु व्यतिजंतवः ॥ तस्मा
त्तदेव वक्तव्यं वचनं किं दरिद्रता ॥ १३ ॥ अग्निदोगरदश्चैव शस्त्रपा

दिन्या विषयुताईर्न्याहातलेहतिहारलीकादनु आदुन्याधनहरन्यास्वास्तीहर्न्या
वेतहर्न्यारुतीलाई आतताईभंनु ॥ १४ ॥ रामः श्रीगुरुः श्रीरामः श्रीगुरुः ॥

मा १

॥ गुरुः ॥

॥ २२ ॥

वेदपारगयायनि. आकुलाईमार्त. आउन्पा आतताईलाईमार्तुते सलेबल्लहत्या
लागदेन ॥ १५ ॥ सत्यधर्ममा. तत्परभैकनराज्यकोपालनागर्तु. शत्रूकोसैन्यला

गिर्धनायहाः ॥ क्षेत्रदारापहारीचषडेते आततायिनः ॥ १४ ॥ आतता
यिनमायांतमपिवेदांतपारगः ॥ जिघांसांतं जिघांसीयान्नतेन बल
हाभवेत् ॥ १५ ॥ राष्ट्रं चपालयेन्नित्यं सत्यधर्मपरायणः ॥ निजित्य परसै
न्यानि प्रजाधर्मेण पालयेत् ॥ १६ ॥ पुष्टं पुष्टं विचिंत्यान्मूलछेदं

इजितो कनप्रजालाईधर्मलेपालनागर्तु ॥ १६ ॥ कुलकुलतिथीकनजरोनउ
पेलीन्पापारीजसोमालिनीलेवगीचामाविचारगछन्. तसैराजालेपनीप्रजा.

॥ चान ॥
॥ २३ ॥

लाई ५: खन दीकन कर लाउनु ॥ १७ ॥ योशक्र यो मित्र यो उदासी यो मध्यम यो
बुजे यो गुरु भनी बुद्धे न यो घटिया बुद्धि भया कोना सिंछ ॥ १८ ॥ आफना आ

न कारयेत् ॥ माला कारइ वांगानिया था याना तिसारतां ॥ १७ ॥ अरि मि
त्र मुदा सीनं मध्य स्थं स्थ विरो गुरुं ॥ योन बुद्धाति मंदात्मा सच सर्वत्र न
शपति ॥ १८ ॥ अनाय यय कर्त्ता च अनर्थे कलह प्रियः ॥ आतुरे सर्वभ
क्षी च नरः शीघ्रं विनश्यति ॥ १९ ॥ कः कालः का मि मित्राणि को देशः को

मदाती भंदा अर्था लोष च गन्धी विना अर्थ कलह गन्धी रोगता व्ययागमौ ॥
गपामा सर्वे थो कयान्या सत्ता मानी सचां डै ना शिंछ ॥ १९ ॥ रामः ॥ ॥ १९ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ २३ ॥

कालको नह को मित्र हन को न देश हो काय चं ऊं छ का आ मयानी ह म को न ऊं
मेरो शक्ति कति को छ यो वारं वार चिंतना गदै रहनु ॥ २० ॥ सिंह देवि एक गुण
वकुल देवि एक गुण कुसुरा देवि चार गुण को वा देवि पांच गुण कुसुरा देवि

कश्चा हं काच मे शक्ति रिति चिंत्यं सु ऊं सु ऊं ॥ २० ॥ सिंह देकं वका देकं
शिक्षे चत्वारि कुकुटात् वायसात् प्रंच शिक्षे च षट् शुनस्त्रीणि गर्दभा
त् ॥ २१ ॥ प्रभूत कार्यं मत्स्यं वा यो नरः कर्तुं मिच्छति ॥ सर्वारंभेषु तत्का

रु गुण गदाहा देवि तीन गुण एती सिकनु भं ह (यं सिंह देकं विधीयते ॥
२१ ॥ इलोकाम भयापनी सानुकाम भयापनी सर्वे कार्यं तत्पर भैकन सिंह को हर्षी

इगनु ॥ २२ ॥

धैं/चि

॥ चान ॥

॥ २४ ॥

सब इंदिय लाई कन वकु लाजै परी आया कावे लामा कार्य गर्नु वकु चा संग एक गु
ण लिनु ॥ २३ ॥ विहाने उठन्या सुद्ध गर्न्या वंधु वर्ग लाई बाडी घानु स्वास्नी लाई वले
सित भोग गर्नु सती चार कुरो कुरा देखि सिकनु गुण भया को कसै को पनी लिनु

इंदिया शितु संयम्य वकवत्तं डितो नर ॥ कार्य का लोप पन्नानि सर्व कार्या
शिक्षा धयेत् ॥ २३ ॥ प्रातु स्थानं च युद्धं च संविभोगं च वंधुषु ॥ स्त्रिय
माक्रम्य भुंजीत शिष्ये च त्वारकु कुट्टात् ॥ २४ ॥ गुरु मै धुन भर्तृत्वं का

॥ २४ ॥ गोप्य गरी मै धुन गर्त भर्तृ हुनु वे लामा घ ले चाल य संग्रहम् ॥ ॥

स्त्राउनु न मातनु विश्वास कसै को न मानु सती पांच थोक कौवा देखि सिकनु ॥ २५ ॥

गुरु ॥

॥ २४ ॥

पाया ठेरैवानु। नपाया थोरैले संतुष्ट ऊन्या। थोरै निडाऊन्या। चाडै चेतन्य ऊन्या।
स्वामी को भक्ति रावनु शूरो पनि ऊन्य। सती छ थोक कुकुर देखि सिकनु॥ २६ ॥
नविशाई भारी वोक्न्या चिसो तातो पनि नमान्या। सर्वदा संतोष मान्या। ईती न्गु

अप्रमादमविश्वासं पंचशिक्षे च वायसात्॥ २५ ॥ बहुश्री चाल्प संतु
ष्टः सुनिद्रः शीघ्रचेतनः॥ स्वामिभक्तश्च शूरश्च षडेते श्वानतो गुणः
२६ ॥ अविश्रान्तं वरुहं शीतोष्णं च न विंदति॥ संतुष्टं च भवेन्नित्यं त्री
णि शिक्षेत गार्दभात्॥ २७ ॥

राग दाहा देखि सिकनु॥ २७ ॥ ईजो बीस गुण भ
न्या काजो चतुर लिंछन। सोमनुष्य सवै शत्रूक नजिती सवै लेजित्नु पनि ऊंछ॥ २८

॥ चान ॥
॥ २५ ॥

तिमिश्रयछौ. हा मिषाचछौ परस्पर तिग्राहाग्रावैरीछ. तयनी अर्कोशत्रू आईला गदा
तिमिहा मिषाच अधिकशयछौ भनिपुधिष्टिरले डर्यो धन छे उभन्या ॥ २९ ॥ आ

विंशत्येते गुणाः प्रोक्ता यस्तु कुर्याद्विचक्षणः ॥ स ज्ञेयति रिपून् सर्वान्
जेयश्च भविष्यति ॥ २८ ॥ अथ शतं वयं यंच विरोधं च परस्परं ॥ परैराक्र
म्यमाणौ तु वयं पंचोत्तरं शतं ॥ २९ ॥ हित्वा भित्वा च मर्माणि कृत्वा वैरम्
शान्तकं ॥ ज्ञातयः समतां यांति यः परपरस्ततः ॥ ३० ॥ ॥ ॥

फुछुटीछ मर्मको कुराले काटि परस्परवैरगरी नमिल्या पनी दाज्जु भाई फेरी मिल्
छन् जोशत्रू हो उशत्रू रहंछ आऊ ऊं देन ॥ ३० ॥ रामः ॥ रामः ॥ रामः ॥ ॐ ॥

॥ गुरु ॥
॥ २५ ॥

मूर्खनकुन्पामानिसुनिरर्थचित्तनासगरिपरस्परअपकारलेमात्रसाधुजनकोवि
ग्रहहोला॥ ३१ ॥ पेटसगोठाटाडकोडुइभयाकोभैरुणापछिसमुद्रमासाध
नागरिहिडेछुआकुशत्रुजानीनरभैरुंडाकोनाशभयेछन्तसैशत्रूमित्रवुज्

अमूर्खियोमनुष्याणामन्युःसंतप्रचेतसां॥ परस्परापकारेण पुंसांभव
तिविग्रहं॥ ३१ ॥ सकोदरायधगुणीवायेचरंतिमहार्णवे॥ असाध्यतावि
नश्यंतिभैरुणाइवपक्षिणः॥ ३२ ॥ व्यसनेसतिकुर्वंति येनकेनापिसंरुति॥

नुछ॥ ३२ ॥ आपदामाकसैछेडभयोपनिभजनागरिताडनागर्नुश्रीरामलेपशुगण
कोपुछरसमाइमित्रगरिआफनाआपदातारनागरछन्॥ ३३ ॥ रामः॥ रामः॥ ॥

॥ चान ॥
॥ २६ ॥

हेरै बटोल भै आया सानु भयापनी हलुक गर्नु छैन. बानर गणमात्र ले. समुद्र मासे
तुवंध नाग छैन श्रीराम ले ॥ ३४ ॥ मनुष्य को ज्वर भन्या को चिंता हो. घोडा को ज्वर मै

ऋक्षवानर गोपुछै. पुरा दाशरथि र्यथा ॥ ३३ ॥ दुसरं सागरं तीर्णं स
मग्रं वानरं बलं ॥ अभूत पूर्व रामेण सेतुर्वधश्च सागरे ॥ ३४ ॥ चिंता ज्व
रो मनुष्याणां मध्वानां मैथुनं ज्वरं ॥ असौ भाग्यं ज्वरं स्त्रीणां वस्त्राणां मान
यो ज्वरः ॥ ३५ ॥ अधा जरा मनुष्याणां मनश्चावाजिनां जरा ॥ ॥ राम ॥ ॥

धुन हो. अस्त्री जन को ज्वर. पुरुष न भया को. कपडा को ज्वर घाम हो ॥ ३५ ॥ मानी
सर्लाई र को हरी हिडनु हृद न हिडाया घोडा हृद. मैथुन न गमा स्त्री हृद. घोडा

॥ गुरु ॥
॥ २६ ॥

कोमैथुनहृद्दाहो॥ ३६ ॥ अर्काका अधीन भयाका जिडनु वडोक ठिन कसेको आश्र
य गरीवासवसुतपनी कठिन ऊंछ अघि धनी पछि कंगाल भयाको पनिकठी
नसवै भंदा॥ ३७ ॥ सर्वदामागत्या १ रोगि २ मूर्ख ३ विदेशी ४ चाकरी ५ ई पांच

अमैथुनं जरास्त्रीणा मथानां मैथुनं जरा॥ ३६ ॥ कष्टाहन्ति पराधी
ना कष्टं वा सो निराश्रयः॥ भूतपूर्वार्थसंयुक्तं सर्वं कष्टं परिहृता॥ ३७
अर्थिनो व्याधिनो मूर्खः प्रवासी परसेवकः॥ जीवंतोपि मृताः पंच पं

सर्वदा को जिडदा छतपनी मया वरोवर अभागी भंनु (चैते डः खभा गिनः॥ ३८
३८ ॥ अर्काको घरानित्य जांछु न्नित्य बोलाई यांछु सती गर्ना मानि सुइं डसं मभ

॥ चान ॥

॥ २७ ॥

यापनिहल्लकभंतु ॥ ३९ ॥ अर्काको अन्नवस्त्र अर्काको चर्षा माचहुनु परस्त्रीग
मनगर्भा अर्काको घर्मावसनु इदनुत्पभयापनिलक्ष्मीघट्नीज्जंछे ॥ ४० ॥

योयत्रनिन्ममायातिभुक्तचापिदिनेदिने ॥ सतत्रलघुतांयातियदि
शक्रसमोनरः ॥ ३९ ॥ परस्त्रं परवस्त्रं च परयानं परस्त्रियः ॥ परस्त्रच
गृहेवासो शक्रस्यापिप्रियं हरेत् ॥ ४० ॥ अशौचो निर्द्वन्द्वो विद्वानशौ
च्यः पुत्रवान्नरः ॥ अशौचाविधवानारी पुत्रपौत्रप्रतिस्थिता ॥ ४१ ॥

धनभयाको छैनन्तपनीपण्डितछनन्तशोकनगर्तु पुत्रभयाको मनुष्यको ध
नछैनन्तपनीशोकनगर्तु छोरा नातिभयाको विधवाभयाकी छतपनीशोकन

॥ ३९ ॥ गुरुः ॥

॥ २७ ॥

धनभयाकोमनुष्यकोसबमानगहंन् मनुष्यकोशरीरकोमानकोहीगर्देनबां
डालछतपनीजस्काधनवहुनछसोहीछुलो॥ ४२॥ धर्मभयाकोपनीधनेलेऊं
छधनलेसबकोप्रतिष्ठाभारीऊंछ जोधनीछन् जिउदाउनेकनभंनुससुलोक

विभवेसतिपूज्यंनेमशरीरानिदेहिनां॥ बांडालोपिनरओस्योयस्यासि
विपुलधनं॥ ४२॥ धनमाहुपरं धर्मधनेसर्वप्रतिष्ठितं॥ जीवन्ति ध
निनालोकेमृतायेत्वधनानराः॥ ४३॥ अतिसंयदमापन्नेभेतव्यं पत

मज्जोनिर्धनीछन्जिउदाछतपनीमयेवरोवरछन्॥ ४३॥ वहु (नामयं॥)
तसंपत्तिभयाः ५ः खपाउछभयऊंछ अतिउच्चपर्वतगयावज्रपातऊंछ अ

॥ चान ॥

॥ २८ ॥

लूगोभयापहि निश्चयवसूछ ॥ ४४ ॥ सर्वैथोकवान्मा योवान्मा विचारं देन स
र्वदारोगीभयाकोलाईसुखं देन जस्कीस्त्रीअसंजोषीछतस्काघर्मीकैहेसुख

असुखशिखरारूढः सत्पंचनेरापातितः ॥ ४४ ॥ कोभक्षोभक्षकोनि
त्यंकसुखानिचरोगिणां ॥ यस्यभार्यात्वसंतुष्टा कचतस्यसुखंगहे
४५ ॥ सुभिषंकर्षतेनित्यंसुखंनित्यमरोगिणां ॥ भार्याभर्तुवशाय
स्यतस्यनित्योत्सवंगहे ॥ ४६ ॥ सर्वपरंवसंडः खंसर्वमात्मवशंसुखं ॥

छैन ॥ ४५ ॥ हृतीगर्वा मनुष्यकनमहासुभिषाऊंछ निरोगीकनमहासुखेछज
स्कीस्त्रीआप्रावसछ तस्काघरनित्यडत्सवछसुखपतीत्यसूलाईछ ॥ ४६ ॥

॥ गुरुः ॥

॥ २८ ॥

पराइकावसपनुः। सवभंदाडः खहो आफना वससवेभया। कसैको अंकुशनभ
याकावरोवरसुखछैन। सुखडः खको संक्षेपकारण सतीभनीजानु॥ ४७ ॥ सुख
भयापहिडः खऊंऊं। डः खभयापहिः सुखऊंऊं तस्कारण सुखडः खरथका

एतद्विद्यासमासेन लक्षणां सुखडः खयो॥ ४७ ॥ सुखस्नानंतरं डः ख
डः खस्नानंतरं सुखं॥ सुखडः खमनुष्याणां चक्रवत्यरिवर्तते॥ ४८ ॥
वऊंभिर्मूर्खसंधानैरन्योन्यं पशुवृत्तिभिः॥ ह्यादयंति गुणान्सर्वान्मेघै
(रिवदिवाकर॥ ४८ ॥

चक्रीर्जंघुमूहन्॥ ४८ ॥ वऊंतेमूर्खको समुदायभयापशु
कर्मैवुद्दिगन्थाकालेभलामनुष्यको गुणमेघलेसूर्यलाईढाक्यारैढाकछ

॥ ४८ ॥

॥ चान ॥
॥ २९ ॥

साधुअसाधकोसंगभयाघटियाबोलाउछुमदवेचन्यालेइदल्यायापनीमंदे
होलाभनिछुनु ॥ ५० ॥ असाधसितसंसर्गभयासाधपनीअसाधजुंछअंधा
रोभयापछिवरोवरवाढोपनिउचवाल्देबिंछु ॥ ५१ ॥ उत्तमसंगगन्याघटि

असंतांसहसंगेनकोनयात्तधमांगतिं ॥ पयोपिशौडिनीहसेमघमि
त्यभिधीयते ॥ ५० ॥ असत्तंपर्कदोषेणअधमायांतिसाधवः ॥ मार्गे
सिमिरदोषेणसमोपि विषमायते ॥ ५१ ॥ उत्तमेसहसंगेनकोनया

यापनीउत्तमजुंछसुलसितउचवाकोतणपनीशिरमा ॥ तिसमुन्नतिं ॥
लाइछु ॥ ५२ ॥ भलासितसंगतभयापनिस्वभावहुइदेनआम्रकाफलभिन्न

॥ गुरुः ॥
॥ २९ ॥

कोकोऽमिलोगुलियाडुंदैन॥ ५३ ॥ शबरशयभारिहालीकननीमकाफलरो
प्यापनिःमरुद्दसदाहिकंदैस्यापनिनीमूगुलियोडुंदैन॥ ५४ ॥ पुस्तकमा

मूडतिरणानिधार्यतेगुथितेः कुसुमैः सह॥ ५२ ॥ किंकरिष्यति संपर्कः
स्वभावोदरतिक्रमः॥ पश्यामफलमध्यस्थः कषायोनामृतांगतः॥ ५३
शर्कराशतभारेशामध्येनिचुं प्रति स्थितं॥ मधुक्षीरसमाहृष्टिर्निम्बः
किंमधुरायते॥ ५४ ॥ पुस्तकेषु चयाविद्यापरहस्तेषु यद्वनम्॥ का
लेष्याविद्यापराईकोहातद्वियाकोधन
कामपरिश्रयाकोवेलामात्तोविद्यापनीधनपनीकामपदेन॥ ५५ ॥ रामः॥

॥ चान ॥

॥ ३० ॥

तादाभयाको मित्र प्रीति न भयाको भाई कथा कां माया हुला माग्पाको न पायाको ज
सो हो ॥ ५६ ॥ वनमाको फूल तादाभयाको वं धूवर्गः भित्तामा लेख्या की स्त्री ए
निका ममा आउं दे नर् ॥ ५७ ॥ बुद्धि लेहीन भयाको कर्म लेहीन भयाको मनुष्य

दूरस्थानि च मित्राणि निस्त्रेहाश्चैव बांधवाः ॥ प्रयोजनं किं कर्तव्यमर्थि
ते निष्फला निच ॥ ५८ ॥ अठ्ठ्यादुमपुष्यानि दूरस्थश्चैव बांधवाः ॥
कांता चालेख भक्तान् च यः काले नोपतिष्ठति ॥ ५९ ॥ प्रज्ञा वचन हीन

जिउनुव्यर्थ छः परनिमा आऊति हल्या जसो (चकर्महीनश्च यो नरः ॥

हो ॥ ५८ ॥ वाक्काको युद्धः ऋषिको आहः प्रातः कालमा भयाको मेघः स्त्री पुरु

॥ ५८ ॥

॥ ३० ॥

षको कलहक्षणमात्रपनी रहं देन ॥ ५८ ॥ कृपणीमानीसूहेउकोसेवा डरलेह
ठपटले रतिगन्याको रोगी मनुष्यले स्त्रीसंभोग गन्याको दोषले सुकृभया

निरर्थाचेतनात्तस्य भस्मन्वाहुतयो यथा ॥ ५९ ॥ छागयुद्धं न विश्वा
दं प्रभाते मेघदुंदरं ॥ दंपत्यौ कलहश्चैव क्षणमात्रं न तिष्ठति ॥ ५९ ॥
निष्कला कृपणे सेवानिष्कलारतिचातुरे दोषसंयुक्तशीलस्य श्रु
तिर्विप्रस्य निष्कला ॥ ६० ॥ अहिरण्यमदासी कंगुहंगोरसवर्जितम् ॥

कोजाक्षणलेपस्याकोवेदनिष्क (प्रतिकूलकलत्रं च नरकस्यापरोविधिः ॥ ६१ ॥
लक्ष्मिं च ॥ ६० ॥ दौलथनभयाको दासदासीनभयाको गार्दको इदनभयाको भ

॥ चान ॥

॥ ३९ ॥

न्यामाविकल्पतोगर्वास्त्रीसतीकननरकभंतुतेहीहो ॥ ६१ ॥ वडालेवडाकुलकी
कन्यानरात्रीभयापनीविवाहगर्नुनीचकोरात्रीछतपनीविवाहानगर्नुबरोवर
कुलमागर्नु ॥ ६२ ॥ विषवाटपनिअमृतजिकीलितुअपवित्रदेवीपनीसुव

वरयेतकुलजांप्राप्तोविरूपामपिकन्यकां ॥ सुरुपिणीन्ननीचस्य
बैवाह्यंसहशकुले ॥ ६२ ॥ विषादयमृतंग्रास्यममेध्यादपिकांच
नं ॥ नीचादपुनमांविद्यास्त्रीरत्नंडकुलादपि ॥ ६३ ॥ रामः ॥ ॐ ॥

एलितुनीचमनुष्यदेवीपनीउत्तमविद्याभयालितुस्त्रीरत्नघटियाकुलदे
वीलितु ॥ ६३ ॥ कस्काकुलमादोषछैनकसुताईरोगभयाकोछैनवेसन

॥ गुरुः ॥

॥ ३९ ॥

कसलेपायाकोछैनलक्ष्मीसदाकंकाऊं॥ ६४ ॥ दोषगुणनभयाकोप्राणी
छैनवंकृतकोमलछतपनीडाटमाकांछालेखसोछ॥ ६५ ॥ शिशिरऋतुमाअ

कस्यदोषंकुलोनास्तियाधिनाकोनयीअते॥ कोननव्यसनंप्राप्तंकस्यश्री
अतिरंतरं॥ ६४ ॥ दोषोप्यस्तिगुणोप्यस्तिनिर्गुणोप्यपिजंतुषु॥ सुकुमार
स्पपन्नस्पनालोभवतिकर्कशां॥ ६५ ॥ अमृतंशिशिरेवाहिहमृतंक्षी
रभोजनं॥ भार्यागुणवतीचैवस्यमृतंवालभाषितं॥ ६६ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

शिशिरमृतक्षीरभोजनपनीअमृतगुणवतीस्त्रीपनीचालखकोवोलीपनीअमृत
तनुल्यहो॥ ६६ ॥ प्राकृतसंस्कृतवाणीअपराधमाफगर्वाप्रभुप्रियबोलन्या

॥ चान ॥

॥ ३२ ॥

स्त्रीपियारो लो ग न्या वचन एति दुर्लभ ऊं छ ॥ ६७ ॥ नदी विषय मा गंगा स्त्री मा
पतिव्रता मानी समा राजा देश मा मिल दो श्रे सुभंनु ॥ ६८ ॥ हो राना तिस वै प्रकार

दुर्लभा प्रा कृति कीणी दुर्लभ श्व क्षमी प्रभु ॥ दुर्लभा च लुह नारी दुर्लभं
वचनं प्रियं ॥ ६७ ॥ नदी नां जा हू वी ओ छानारीणां च पतिव्रता ॥ मनुष्या
णां नृपं प्रा ऊ देशानां यत्र निर्हतिः ॥ ६८ ॥ पुत्र पौत्र समा कीर्ण दासी दा
स समा कुलं ॥ भार्या विरहितं पुंसां यथारण्यं तथा गृहम् ॥ ६९ ॥ ॥

ले दा सदा सिले युक्त भया को घर छ तपनी स्त्री रहित छ त अरण्य वन जलो ऊं छ
६९ ॥ सर्वै रत्न भन्दा स्त्री रत्न उत्तम तस्मिन्निमित्त स्त्री न भया धन ले क्वा प्रयोजन छ

॥ गुरुः ॥

॥ ३२ ॥

घटियास्त्रीभयाकुटुंबनाशऊं हूँ कुपुत्रलेकुलनाशऊं हूँ कुमंत्रीलैराजानाश
ऊं हूँ चौरलेदेशनाशी हूँ ॥ ७१ ॥ स्त्रीकोदोषहजारछन् गुणभन्यातीन् पुत्र
जन्माईदिनु गृहको व्यवहार पतिमर्दासाथजानु ॥ ७२ ॥ कविहरूलेक्यादे

सर्वेयांमेवरत्नानांस्त्रीरत्नं हि श्रुतं तमं ॥ तस्मान्नदर्थनिरतास्तयात्यक्ताध
नेन किं ॥ ७० ॥ कुस्त्रीहंति कुटुंबानि कुपुत्रोहन्त्यते कुलं ॥ कुमंत्रोहन्त्यते
राजाराखुं चोरेण हन्त्यते ॥ ७१ ॥ स्त्रीणांदोषसहस्राणि गुणास्त्रीनिमही

षट्पदेन काकक्याथोकषाट्पदेन स्त्रीलेक्यागट्पदेन सुरापानगर्भलेक्याव
कट्पदेन ॥ ७३ ॥ पुत्रकाषातिरस्त्रीचाहिं हूँ पिण्डकाषातिरपुत्रचाहिं हूँ हितकु
(यते ॥

॥ चान ॥
॥ ३३ ॥

रादेवाउलाभनिमित्रचाहिंछु सर्वप्रकारआफनैनिमित्रचाहिंछु ॥ ७४ ॥ समुद्रले
एथीवेष्टितछु पर्यालले परवेष्टितछु राजालेदेशवेष्टितछु चरित्रलेस्वास्त्री

गृहाचारसुतोत्पत्तिर्मरणोपतिनासह ॥ ७२ ॥ कवयः किंनपशंतिः
किन्नभक्षंतिवायसो ॥ प्रमदाकिन्नकुर्वंति किन्नजल्पंतिमघपाः ॥ ७३ ॥
पुत्रप्रयोजनाभार्यापुत्राः पिंडप्रयोजनाः ॥ हितंप्रयोजनंमित्रंसर्व
मात्मप्रयोजनं ॥ ७४ ॥ समुद्रावरणाभूमिः प्राकारावरणागृहाः ॥ नरं

वेष्टितछु ॥ ७५ ॥ डावरणादेशाश्चरित्रावरणास्त्रियः ॥ ७५ ॥ (घरलेपनीर
क्षाऊंदैन दाप्पूभाईपनीरक्षागर्नसक्तेन बांधीकनपनीरक्षाऊंदैनस्त्रीकावटि

॥ गुरुः ॥
॥ ३३ ॥

याशीललेमात्ररशाङ्क॥ ७६ ॥ नदीलेतीरवसाउछन् स्त्रीलेकुलवसाउछन्
नदीनारीस्वहृदगतीछन् ॥ ७७ ॥ लहरालेआफ्नानजीककाहृदसमाउछन्

नगृहाणिनवासंसिनप्राकारश्चरश्चकाः ॥ नवंधुर्नैवबंधोवास्वशीला
हिकुलस्त्रियः ॥ ७६ ॥ नदीपातयतेकुलंनारीपातयतेकुलं ॥ नारीणां
वनदीनांचस्वहृदंललितागतिः ॥ ७७ ॥ लतापार्श्वस्थितंहृदंसंभृत्यपा
र्श्वस्थितनृपः ॥ पार्श्वस्थंपुरुषंयोषिद्वेष्टयंतिनसंशयः ॥ ७८ ॥ ॥

राजालेनजीककासेवकयत्पाउछन् स्त्रीलेपतीनजीककोपुरुषतुलाउछ ससमा
संदेहछैन ॥ ७८ ॥ जन्मैकोअंधाकामकोअंधाअहंकारिधनढेरऊन्यासतीलेदे

॥ शान ॥
॥ ३४ ॥

षुदै न श्रं धी भंनु ॥ ५९ ॥ मनुष्य को षाई य व्या को अन्न वय सग या की स्त्री संग्राम वा
ठ जिती फकी आया को भूर घर ल्याई पुग्पा को अन्न एति सह उं छन ॥ ६० ॥ लक्षणा

नैव प्रशपति जातां धः कामां धी नैव प्रशपति ॥ न प्रशपति मदी न त्र श्रुषी दोषं
न प्रशपति ॥ ७९ ॥ जीर्ण मन्त्रं प्रशं संति भार्या च गत यौवनां ॥ रण प्रत्याग
तं भूरं स स्यं च गृह मागतं ॥ ८० ॥ लक्ष्मी लक्षणा हीने च कुले हीने सर
स्वती ॥ अपात्रे रमते नारी गिरी वर्वंति वासवः ॥ ८१ ॥ गुरुः ॥ गुरुः ॥

हीन मनुष्य छेउ को लक्ष्मी हीन कुल माविद्या अपात्र मालागी रहन्या स्त्री पर्वत मा
वर्सा को पानी का मला गर्देन ॥ ८१ ॥ श्री गुरुः ॥ श्री रामः ॥ श्री रामः ॥ ८२ ॥ ८२ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ३४ ॥

कस्कीस्त्रीनराश्री कलहगर्भा प्रतिवादिगुगरिया त्वसुपुरुषलाईबुढोभंनु बुढोला
ईबुढोभंदैन ॥ ८२ ॥ जस्कीस्त्रीसुरूपकोमल मनपदोगर्भा मिठोबोलन्यातस्काल

यस्यभार्यागृहेनित्यंशुनीचपरिगर्जति ॥ तस्यसीदंतिगात्राणिपद्मिनीवहि
मागमे ॥ ८२ ॥ यस्यभार्यासुरूपाचभर्तारमनुगामिनी ॥ नित्यंमधुरमा
वीचसाश्रियानश्रियाश्रिया ॥ ८३ ॥ यस्यभार्याविरूपाचकश्मलीकल
हप्रिया उत्तरोत्तरवादीचसाजरानजराजरा ॥ ८४ ॥ रामः ॥ रामः ॥ ॥

क्ष्मीत्यहीहो संपन्निलाईलक्ष्मीभंदैन ॥ ८३ ॥ जस्कीस्त्रीकुकुर्नाजसोगर्जिन्हीत
सुपुरुषकाशरीर शिशिरमाहिउपायाकोकमलजैंगदैजां ह ॥ ८४ ॥ ॐ ॥ ॥

॥ चान ॥

॥ ३५ ॥

जस्कास्त्री घरमा आमा लेहित गन्या मै गछु न सपुह्रष को देह शुक्ल पक्ष को चंद्र माव
ठधा मै वठछु ॥ ८५ ॥ शोक संताप दिन्या छोरा ठेरै भया ले कागर्नु कुल कन थाम
न्या साधु विद्या वंत सके भयानिको ॥ ८६ ॥ सकस्त्री ती न छोरा उई हल दश गाई उहना

यस्य भार्या गृहे चैव मातै वहि न कारिणी ॥ वरु ते तस्य गात्राणि शुक्ल पक्षे य
थाशशी ॥ ८५ ॥ किं जातैर्वज्रभिः पुत्रैः शोक संताप कारकैः ॥ वरमेकं कुला
लंबी यत्र विश्राम्यते कुलं ॥ ८६ ॥ सका भार्या त्रयं पुत्रा द्वे हली दश धेनवः ॥

पछि वाट सक कन्या जस्का छु न त्यो मनुष्य लाई गाहो पदेन ॥ ८७ ॥ पुरुष ले छोरा ठेरै
उत्पन्न गराउनु सवै गयामा गे पिंड न दिया सक अ व स जाला गयान गया अश्व

॥ गुरुः ॥

॥ ३५ ॥

मेधको पुण्यज्ज्यानीलवर्षोत्सर्गतागर्ला ॥ ८८ ॥ एकैशुक्याको वृक्षमा आगोलाः
यामछिसववनजसौदछकुपुत्रलेकुलकनतसौपोलछ ॥ ८९ ॥ एकैसुवृक्ष

कन्याकालावशानेचनतेयास्यंतिविक्रियां ॥ ९० ॥ यद्यव्यवहवः पुत्राय
द्येकोपिगयोवृजेत् ॥ यजेद्वाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ ९१ ॥
एकेनशुक्लवृक्षेणदह्यमानेनवह्निना ॥ दह्यतेतद्वनं सर्वकुपुत्रेणकु
लंयथा ॥ ९२ ॥ एकैनापिसुवृक्षेणपुष्पितेनसुगंधिना ॥ वासितेनद्वनं
कुलकोगंधलेसवैवन ॥ सुवासगर्ह्यतसौस ॥ सर्वसुपुत्रेणकुलंयथा ॥ ९० ॥
पुनरेकैलेकुलधाम्छ ॥ ९० ॥ नस्कापुत्रश्चाफनावसामाह्वन्वाकरस्त्रीमनमा

॥ चान ॥
॥ ३६ ॥

कोऽभ्रमिषायजानीतहलगर्हन् धनभयापनीनभयापनी संतोषगर्हन् तसैस्वर्ग
भंनूभूमिमाभयापनि ॥ २९ ॥ जस्रकाछोरावावाकोसंमानेहं न्यहीछोराभंनुज

यस्यपुत्रावशानित्पाभार्याहं दानुगामिनी ॥ विभवेष्टपिसंतुष्टः स्वर्गंत
स्यमहीयते ॥ २९ ॥ तेपुत्रायेपितुर्वश्याः सपितायस्तुपोषकाः ॥ तन्मित्रं
यत्रविश्वाससाभार्यायत्रनिर्हतिः ॥ ३० ॥ यस्मिन्जीवन्तिजीवन्तिविप्रामि
त्राणिवांधवाः ॥ सफलंजीवितंतस्यआत्मार्यंकोनजीवति ॥ ३१ ॥ रामः ॥

सुलेपालनागयो सोईवाबुहो विश्वासजस्रछेडगरीछ मित्रतसैकनभंनु स्त्रीजस्रछे
डचित्तवस्योऽसैलाईभंनु ॥ ३२ ॥ जस्रलेजिडदावाहणमित्रदाज्जुभाईजिडंछस

॥ ३३ ॥
॥ ३६ ॥

ले
फलउसैजियाकोछुआफनोजिउमत्रयालीतकोजिउंदैन॥ २३ ॥ जस्कागुण
धर्मछुजिउनुउसैकनभंनुगुणधर्महीनभैजिउनुनिष्फल॥ २४ ॥ जस्का
मुखमासरस्वतीछुरूपवतीप्रतिवतास्त्रीछुदानगर्नुसामर्थछुलक्ष्मीभैक

सजीवतिगुणायस्ययस्यधर्मःसजीवति॥ गुणधर्मविहीनस्यनिष्फलं
तस्यजीवितं॥ २४ ॥ वाचासरस्वतीयस्यभार्यारूपवतीसती॥ लक्ष्मीः
त्यागवतीयस्यसफलंतस्यजीवितं॥ २५ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणंस्य
नजियासफलतसैलाईभंनु॥ २५ ॥ जस्मनुष्यधर्मअर्थकोपिनविशते
काममोक्षसकैथोकपनीछैनतमोमनुष्यकोवाक्राकागलामादूदुंडीजस्तो.

का

॥ चान ॥
॥ ३७ ॥

इदं दिव्याभ्या होई न तसर्थ व्यर्थ नूहो ॥ २६ ॥ सत्यधर्मही न भै दिन व्यतीत ऊं
छन् तस को जिया को स्वास मात्र आया को लोहकार को पलासी ज सो हो ॥ २७ ॥

अज्ञा गल सन स्पे व निरर्थ तस्य जीवितं ॥ २६ ॥ सत्यधर्म विहीन स्यदि
नेयांति च विक्रियां ॥ स लोहकार भस्त्रे व श्वयं वैव प्रजीवति ॥ २७ ॥ शत्रो
रपि गुणा वाच्या दोषा वाच्या गुरो रपि ॥ युक्ति युक्तं व बोया ह्यं न वाच्यं गुरु
गौरवात् ॥ २८ ॥ अकर्तव्यं न कर्तव्यं प्राणैः कंठगतैरपि ॥ कर्तव्यमेव कर्त
व्यं प्राणैः कंठगतैरपि ॥ २९ ॥

शत्रू को पनी गुण भंनु ॥ गुरु को पनी दोष भंनु ॥ गु
रु लाई पनी भावित्व गर्नु सत्य वादी ऊनु ॥ २८ ॥ श्री गुरुः ॥ श्री रामः ॥ श्री नमः ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ३७ ॥

प्राण कण्ठ वाट जान लाग्या पनि न गन्या काम न गर्नु. गन्या काम अवश्य गर्नु. तसर्थ.
पथार्थ गर्नु ॥ ९९ ॥ उज्जैन संग भया. सज्जन पनीना सिंह. जसो निर्मल जल हिलो
लेध मिलो ऊंछ. तसो संग दोष हो ॥ १०० ॥ इति श्री चानक भाषायां द्वितीय शतकं

उज्जैन सह संगे न सुजनो पि विनश्यति ॥ प्रसन्नं जल मित्या ऊः कर्दमैः कलु
षीयते ॥ १०० ॥ इति श्री चानक सार संग्रहे द्वितीय शतकं समाप्तं ॥ २ ॥
काले च रिपुणा संधिः काले च मित्र संग्रहः ॥ कार्य कारणान् अत्र कालं

समाप्तं ॥ २ ॥ दिन समय का फल लेश नू ऊंछ. समय का (क्षयति पण्डितः ॥ १ ॥
फल ले मित्र ऊंछ. शानी जन ले. समय हेरी काज काम गर्नु ॥ १ ॥ श्री श्री श्री ॥ ॐ ॥

॥ चान ॥
॥ ३८ ॥

समयले सृष्टि गराउंछु समयले संहार गर्छु समयले जगाउंछु सवै थोक गर्नु सम
य हो ॥ २ ॥ कालमावी जगर्नु कालैले बीज उप्पुंछु कालैले फल फल उंछु कालै

कालः पचति भूतानि कालः संहरते प्रजाः ॥ कालः सुप्तेषु जागर्ति कालो हि
उरति क्रमः ॥ २ ॥ कालात्प्ररोहते बीजं फलं कालात्प्रवर्तते ॥ कालात्प्र
वर्तते सृष्टिः पुनः कालोपि संहरति ॥ ३ ॥ खंदिशो भूमिरापश्च चंद्राका
नलमारुतः ॥ सर्वं संहरते कालस्तस्मात्कालो महत्तरः ॥ ४ ॥ ॐ ॥

ले सृष्टि गर्छु फेरी कालैले संहार गर्छु तसर्थ सवै चाहि काल हुलो हो ॥ ३ ॥ आकाश
दिशा भूमि पानि चंद्र सूर्य अग्नि वायु एतिसवै कालले संहार गर्छु तसर्थ काल

॥ ३ ॥ अरु ॥
॥ ३८ ॥
ॐ

सुन्या नभया काठा डोले को काला गरु नागारत्या का गाउमा धोवी को काला गरु ॥
 ५ ॥ केरा का वोठमा आगा को पराक्रम छैन विवेक नभया काठा उमा केही सी पर्छ
 न ॥ ६ ॥ एति गर्नु एतीन गर्नु भन्या का मर्यादा साधजन संग जुंछ प्रलय कालमा

किं करिष्यति वक्ता च श्रोता यत्र न विद्यते ॥ न ग्रस्य पणक ग्रामे रजकः किं
 करिष्यति ॥ ५ ॥ कदलीवन मध्यस्थो वह्निर्मंद पराक्रमः ॥ अविवेकी जन
 स्थाने गुणवान् किं करिष्यति ॥ ६ ॥ प्रलये भिन्न मर्यादा भवन्ति किल साग
 राः ॥ सागरा भेद मिच्छन्ति प्रलयेपि न साधवः ॥ ७ ॥
 समुद्रले मर्यादानाघीजा
 छ साधजनले प्रलय कालमापनी मर्यादा छोड्दैन ॥ ७ ॥ श्रीरामः श्रीगुरुः ॥ ॐ ॥

॥ चान ॥
॥ ३९ ॥

प्रलयकालमासुमेरुपनिचलछ। समुद्रलेपनी मर्यादाना घृछ। साधूजनलेडः
खसुखमापनी कुमार्गचलदै न॥ ८ ॥ स्त्रीछेडं चंचलता ऊंछुवाह्मण छेडतपऊं

मेरुश्चलतिकल्यांते मर्यादासागरस्य च॥ प्रतिपन्नमहासत्त्वानचलंति
कदाचन॥ ८ ॥ विद्यते स्त्रीषु चापल्यं विद्यते ब्राह्मणे तपः॥ पाहूयं वि
द्यते नीचे दया साधुषु विद्यते॥ ९ ॥ साधुसन्मानमात्रेण भवति देहवि
कपी॥ उपकारशतेनापि उज्जैनः केन गृह्यते॥ १० ॥ १० ॥ १० ॥

छः नीचजनछेड छुद्राजी ऊंछु साधूजनछेड दयाधर्म ऊंछु॥ ९ ॥ साधूजनला
ईसंगगर्दा देहविकैरभनी आफ्नो ऊंछु शयगुणलाया को छतपनी उज्जैन

॥ १० ॥ १० ॥ १० ॥

गुरुः॥
३९॥

ले का

सज्जनभन्याँशास्त्रका कुरावु जिह्म मूर्खलाई शास्त्रका कुराले बुझ्नु न्याछैन प्रत्य
क्षदेवमसियारवाली राषुनुरः आषाऊन्यासवैदेष्टुका रालेके हिदेष्टुदे
नतसौहो ॥ ११ ॥ सज्जनभन्याकावाहिरवसो भित्रमसिनानरिवलजस्ताड

बुधबोध्यानिशास्त्राणि नाबुधः शास्त्रबोधकः ॥ प्रत्यक्षेपि कृते दोषे
चक्षुर्हीनो न पश्यति ॥ ११ ॥ नारीकेलफलाकारादृश्यते केपि सज्जनाः
अन्येपि वदराकारावहिरैव मनोरमाः ॥ १२ ॥ चंदनं शीतलं चंद्रं चंदने

जनभन्यावाहिरमसिना भित्रखर्मा वपरजस्ता ॥ १२ ॥ शीतलं नतु चंद्रमाः ॥
भन्याको श्रीखण्डर चंद्रमा ऊर् श्रीखंड चंद्रमा भंदासाधूजनको संगमशी

तलहो ॥ १३ ॥

॥ चान ॥
॥ ४० ॥

नीचजनधनकोइछागछ्ममध्यमजनप्रीतिकोइछागछ्मसाधूजनमानकोइछा
गछ्ममानभन्याकोसाधूजनकोधनऊच॥ १४ ॥ जिंघालेघाडुरुचाडंछराजा

चंद्रचंदनयोर्मध्येसाधुसंपर्कशीतले॥ १३ ॥ अधमाधनमिछंतिप्री
तिमिछंतिमध्यामाः॥ उत्तमामानमिछंतिमानंहिमहतांधनं॥ १४ ॥
मक्षिकाव्रणमिछंतिधनमिछंतिपार्थिवाः॥ नीचांकलहमिछंति
शांतिमिछंतिसाधवः॥ १५ ॥ इतरेचार्यमिछंतिरूपमिछंतिदारिकाः॥

लेधनरुचाडंछनीचलेकलहरुचाडंछसज्जनलेशांतिरुचाडंछ॥ १५ ॥ अधम
धनइछागछ्मकन्याहरुरूपइछागछ्मशानीहरुगोत्रकाकुलइछागछ्म

॥ ग्रुः ॥
॥ ४० ॥

तपसी हरू स्वर्गका इच्छा गर्हन् ॥ १६ ॥ बडा कष्ट लेधन कमाउनु लोभले सुख गर्नु प
रलाई पीडा गर्नु सति थोक सज्जन थाई ऊं देन ॥ १७ ॥ सज्जन न सकन्या काजको आ
रंभ गर्हन् लोभ देखायापनि कुकर्म गर्हन् नीच काम गर्हन् निष्फल ऊन्याठा

ज्ञातयः कुलमिच्छन्ति स्वर्गमिच्छन्ति तापसाः ॥ १६ ॥ अतिक्लेशेन यदुच्यते
तिलोभेन यत्सुखं ॥ वरपीडा च यत्सृष्टिर्नैव साधुषु विद्यते ॥ १७ ॥ अ
शक्यं नारभेत्प्राप्तश्चकार्यं नैव कारयेत् ॥ स्वल्पकार्यं न कुकार्यञ्च निष्फलं
उमासेवा गर्हन् ॥ १८ ॥ सर्वैषर्वतमा माणिक्यं ऊं देन ॥ नैव सेवयेत् ॥ १९ ॥
सर्वै ह्यतिकामस्तकमा मोहि ऊं देन सर्वे थाम सज्जन ऊं देन सर्वे वनमा श्रीखं

॥ चान ॥
॥ ४९ ॥

का
परायीकाजमायुक्तिलाडनु आप्रुकाजमाचांडै सिद्धगर्नु मित्रकाकाजमानिश्चय
गर्नु राजाकोकाजमावललाडनु ॥ २० ॥ नीचलाई कत्तिउपकारगन्नापनी देष्टै न

शैलेशैलेनमाणिक्यं मौक्तिकं नगजेगजे साधवोनहि सर्वत्र चंदनं नव
नेवने ॥ १९ ॥ परकार्येषु युक्तात्मा स्वकार्यं क्षिप्रसाधकः ॥ सुहृत्कार्ये
षु निर्वृत्ती राजकार्येषु विक्रमः ॥ २० ॥ जललेखेवनीचानां यत्कृतं त
त्र दृश्यते ॥ अचलेन च साधूनां शिलालेखेव निष्ठति ॥ २१ ॥ २१ ॥

पानिमापानिलेलेख्याजस्तो साधूजनलाई एकवेरउपकारगन्नाकोछुं गामाले
ष्याकाजस्तोजन्ममेटीन्दैन ॥ २१ ॥ वडामनुष्यालाई सुरवपनिछेरः ५ः खपनीछे

॥ गुरुः ॥
॥ ४९ ॥

र. इतर छुवालाई सुख पनी थोरो. इ. रवपनी थोरो ॥ २२ ॥ श्रीं कको पुल चढाया
देवि महादेव संतुष्ट ऊं छ. वस्त्र चढाया चंद्रमा संतुष्ट ऊं छ. मनमनै स्मरण ग-या
विष्णु संतुष्ट ऊं छ. वडा पुरुष लाई हात जोरी नमस्कार गर्दा संतुष्ट ऊं छ ॥ २३ ॥

महता प्राप्तः संति महता मेव संपदः ॥ इतरेषु मनुष्येषु नापदो नैव संपदः ॥ २२ ॥ शंभु सुव्यतिश्रु केशवस्त्र शोभेण चंद्रमाः ॥ विष्णुः स्मरण
मात्रेण महान्तः करसंपुटैः ॥ २३ ॥ लेखकः पाठकश्चैव ये चान्ये शास्त्र
चिंतकाः ॥

लेखन्यापह्न्याः पण्डितस्तिलेखन्यापह्नाकोऽभ्यासमात्रग
र्हन् कामपुद्गदैर्नन्ति न ह रूलाई व्यसनी भंतुः मूर्ख भंतुः जोकाज काम गर्ह्यपे

॥ चान ॥
॥ ४२ ॥

डितभंजुत्प्रहीहो ॥ २४ ॥ हिरामोषिघोडाको व्यापार राजाको सेवा तपस्याई चारको
मज्ञानी जनले गर्ना छुन कातर जनले खेती गर्छन् ॥ २५ ॥ धनइच्छा गर्नाले व्या

सर्वे व्यसनिनो मूढाः क्रियावंतश्च यण्डिताः ॥ २४ ॥ वज्रमुक्ताश्च वाणि
जं राजसेवा तपोवनं ॥ धीराश्च त्वारिकुर्वन्तिकातराः कृषिवाहकाः ॥ २५
ब्रजेरुनार्थं वाणिज्यं विद्यार्थं च वज्रश्रुतं ऋतुकालमप्यार्थमाणा
र्थं निपतिं ब्रजेत् ॥ २६ ॥ सुखं पद्मदलाकारं वाचा चंदनशीतलम् ॥ ॥

पारग छन्द ॥ विद्याको इच्छा गर्नाले वज्रतशास्त्र पढ्छन् पुत्रार्थले ऋतुकालमा
स्त्रीसितभोग गर्छन् मानइच्छा गर्नाले राजाको सेवा गर्छन् ॥ २६ ॥ गुरुः ॥ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ४२ ॥

कमलकाकुलजसुतो मुखगन्या वचनश्रोतुं जस्ता शीतलगन्या हृदयमाभन्या
कर्तृनाजसुतोऽन्यामनुष्यधर्तृभंतु ॥ २७ ॥ जिह्वा मागुलियोऽहं प्यारो वचनवोल
छ विश्वासं ऊं दे न हृदि मा हला हलविष ऊं छ एसा प्रकार को उर्जन ऊं छ ॥ २८ ॥

हृदये कर्तृका तुल्यं त्रितयं धर्तृलक्षणां ॥ २७ ॥ उर्जनः प्रियवादी च नैव
विश्वासकारणं ॥ मधुसूतति जिह्वाये हृदि हला हलं विषं ॥ २८ ॥ खलः स
र्वपमात्राणि परछिडाणि पश्यति ॥ आत्मनो विल्वमात्राणि पश्यं नपिन
पश्यति ॥ २९ ॥ ॥

उर्जनभन्या काले अर्का को भन्या राया जत्रो विराया को देषि
छ आकु को भन्या वेल प्रमाण भयापनि न देष्या ऊं भैरहं छ ॥ २९ ॥ रामः ॥ ॥

॥ चान ॥
॥ ४३ ॥

देवनाकाराद्या ह्यधनवंतश्च गुणवंतनभयाका मूर्खहेतुसुवास्तभयाकापलास
काकुलजसुताङ्गन ॥ ३० ॥ मूर्खजातिको प्रसंगगर्नुद्धेन मूर्खरपशुवरोवरङ्गन

दर्शनीयाश्च ये मूर्खाधनवंतश्च निर्गुणाः ॥ दूरस्थाः पिबेद्विपते किं शु
का इव पुष्टिताः ॥ ३० ॥ मूर्खोऽपि परिहर्तव्यः प्रत्यक्षो हि पदः पशुः ॥ भि
द्यते वाक्यशस्त्रेण न च दृष्टं कण्ठकं यथा ॥ ३१ ॥ सर्पः क्रूरः खलः क्रूरः स
र्पात् क्रूरतरः खलः ॥ मंत्रौषधिवशाः सर्पः खलः केनोपशाम्यति ॥ ३२ ॥

मूर्खको प्रसंगगत्या च देवनाकाराका जालेडः खदिया जैगरीडः खदिंछ ॥ ३१ ॥ सर्प
नीड छ होडर्जनपनीड छै हो सर्पतामंत्रोषधिले वश्यगर्नङ्ग छ डर्जनभन्याकोता

॥ गुरुः ॥
॥ ४३ ॥

केहीलेवशगर्नङ्कदेन॥ ३२ ॥ हातीदेविहजारहातफराकऊनुघोडादेविशायहात
फराकऊनुसिंहदेविदशहातफराकऊनुउर्जनदेविदेशीपनिछाडनु॥ ३३ ॥ अं
कुशीलेहातीवशगर्नचाचुकलेघोडावशगर्नलऊरालेसिंहकन्यावशगर्नड

हस्तीहस्तसरस्वेतशतहस्तेनवाजिनः॥ अंगिणोदशहस्तेनदेशत्यागे
नउर्जनः॥ ३३ ॥ हस्तिनोकुशहस्तेनकशाहस्तेनवाजिनः॥ अंगिणोदं
डहस्तेनखड्गहस्तेनउर्जनः॥ ३४ ॥ उर्जनःपरिहर्तव्यःशास्त्रेणालंक
तोपिसत्॥

र्जनलाईहातमाखड्गलीवशगर्न॥ ३४ ॥ परिडतछतपनिउर्ज
नभयातस्कोसंगनगर्नतसुदेविउराडनुमणिभयाकासप्यदेविकसोगरिन

॥ चान ॥
॥ ४४ ॥

गाईतरा खाई दूद दिंछु सप्य दूद पिया विष दिंछु सुपात्र कोर बुपात्र कोर सती फेर
ऊंछ ॥ ३६ ॥ सानुशत्रू छभनी हे लानगर्त सुका का घा समा को आगा सानु छत

मणिनाभ पितः सप्यः किमसौ नभयं करः ॥ ३५ ॥ पात्रापात्र विशेषेण ध्वे
नुपन्नग योरिव तरांनिः स्रवते क्षीरं क्षीरान्निः स्रवते विषं ॥ ३६ ॥ स्फ
इशत्रु मिति ज्ञात्वानोपेक्षेत कदाचन ॥ काले दुर्जनतां याति तरां स्थं च
हि वीजवत ॥ ३७ ॥ घडी के कर के दोषा अशीति मधुपिंगले ॥ ३८ ॥

पनि कोही घरमा सल्ल कंछर भस्म पार्छ तसै कोही समयमा सानु शत्रू हु लोऊंछर भ
स्म पार्छ ॥ ३७ ॥ डेरो मनुष्य छेउ ६० दोष ऊंछ कुई मा छेउ ८० दोष ऊंछ काणा

॥ उरु ॥
॥ ४४ ॥

छेड १०० दोष ऊं छेड १०० दोष ऊं छेड १०० दोष ऊं छेड दोष संख्या छेन ॥ ३८ ॥ दर
बार बल छे ॥ आपरु उर्जन छे ॥ त सा छेड विश्वास गनु छेन ॥ विश्वास गन्या नाश होला
३९ ॥ कवलाले कवलोपनिका छे ॥ साहोपनी का छे ॥ कवलाले सिद्ध न भया का का

शतं कारणे चरवं जे च कुञ्ज स्थांतं न विद्यते ॥ ३८ ॥ स्थान कूपे डरा चारे मित्र
स्नेहं पारित्यजेत् ॥ विश्वास समये कार्यं विनाशमुपगच्छति ॥ ३९ ॥ मडनै
व मडनं हंति मडनं हंति दारुणं ॥ नासाध्यं मडनं किंचिन्न स्मात्तीक्ष्णत
(रोमडः ॥ ४० ॥

जके ही छेन ॥ सबै चाहि लाग्ना कवल हो ॥ ४० ॥ अग्नी भन्या को
साहो हो उछा लो लाग्छ ॥ सबै भस्म पाछ ॥ जरा तरा छ ॥ पानि भन्या को कोमल हो

॥ चान ॥
॥ ४५ ॥

तपनीषोलाका छेडकोरुषषोलाले जराशुद्धा रुषवगाडहु जरापनि राषतेन ॥ ४१ ॥
हूलोरो भयाको गोरु वऊतडुरागन्या कन्या रुषोषेत इन्को असंगनगर्नु ॥ ४२ ॥

वनेष ज्वलितो वहिर्दहनमूलानिरक्षति ॥ समूलमुन्मूलयति ॥ आपो
घोम इशीतलं ॥ ४१ ॥ स्थूलरोमावलीवर्दः कन्यां च वऊभाषिणी ॥ उष
राणि चक्षेत्राणि पूरतः परिवर्जयेत् ॥ ४२ ॥ रहस्यभेदपेभून्मं परदोषा
नुकीर्तनं ॥ कलरुष कृतिं चैव पूरतः परिवर्जयेत् ॥ ४३ ॥ ॥ ॥

भिन्नको कुरोवाहिरलै जान्या ॥ चुकलि पारपरापीको दोसगाडन्या ॥ कलरु रुचाडन्या
सत्ताको असंगनगर्नु ॥ ४३ ॥ ॥ कलको घोडो मदचुह्याको हाती भरका ॥ माया ॥

कोसवार

॥ गुरुः ॥
॥ ४५ ॥

कीगाई दरवारकीकेटी एतिदेविफराकडनु ॥ ४४ ॥ सदैदुर्जनसितकोषीतिपर
पुरुषकोषसंगगर्वास्त्रीबुढीगाईपुराणावस्त्र एतीथोकछाडीदिनु ॥ ४५ ॥ वै
रीसितपनीविश्वासनगर्नु मित्रसितपनीविश्वासनगर्नु कानभन्याकदाचित्

अश्वयानंगजंमत्तंगावश्चैवप्रसूतिकाः ॥ तथाचांतःपुरीपासीदूरतःप
रिवर्जयेत् ॥ ४४ ॥ दुर्जनंचसदामित्रं परस्वामिरतांस्त्रियं गोजीरंविस्त्र
जीरंचदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ नविश्वसेदमित्रस्यमित्रस्यापिनवि
मित्रसितफोद्योपयाकादिनसवैगुप्तप्रकाशडंछ ॥ ४६ ॥ अविश्वा
सीछेउरविश्वासीछेउपनीविश्वासनगर्नु विश्वासवापत्भयेआडंछ ॥ ४७ ॥ ॥

॥ चान ॥

॥ ४६ ॥

नदीको नदीको सिङ्गु न्याको हातमा हतियारङ्ग न्याको स्त्रीको राजाको विश्वास नग
नु ॥ ४८ ॥ नदीका तीरको रूप आश्रय नभया की स्वास्त्री मंत्री नभया को राजा एति
ठेरै वेशपत्तैन ॥ ४९ ॥ जस ठाडमा ठेरै प्रीति सधै गरौ भन्याई तीन थोक नगनु जु

विश्वासा द्वय मुत्पन्नं मूलापि निक्कं तति ॥ ४७ ॥ नदीनां च नखीनां च शृं
गिणां शस्त्रपाणिनां ~~विश्वासा द्वय मुत्पन्नं मूलापि निक्कं तति~~ ॥ विश्वासो नैव कर्तव्यः स्त्रीपुत्राजकु
लेषु च ॥ ४८ ॥ नदीतीरेषु ये हृक्षा याचनारी निराश्रयाः सामंत रहितोरा

वाषेल नुलियादियागनु स्त्रीरु कलै वसामा आफु नुले जान भवति चिरायुषः ॥ ४९ ॥
नवस्तु ॥ ५० ॥ दुष्टजन सित विश्वास नगनु कलै सितपनी रुगरानगनु वैरी मित्र डवै

पक्षनगनु ॥ ५१ ॥

शुरु ॥
४६ ॥

अन्याई मंत्री ऊन्याराजा भूडिणी स्त्रीगयाको ब्राह्मणव्रतभंग ऊन्या अतीतज्ञानीज
नले सतीको सेवानगर्नु ॥ ५२ ॥ कुमंत्री छे उविश्वास ऊंदैन कुस्त्री छे उषीति ऊंदै

यदी छे छा भवती पीतिं वीणि तत्र नकारयेत् ॥ घूतमर्थप्रयोगं च परोक्षेदा
रदर्शितं ॥ ५० ॥ नग छे दुष्टविश्वासं न कुर्यात्तुल्यग्रहं ॥ आत्मनापि न
थाक्रोधं मित्रवैरं न कारयेत् ॥ ५१ ॥ कुनयं मंत्रिराजानं विप्रं च वृषली
पतिं ॥ प्रवाजिनव्रतभ्रष्टं न सेवन्ति सदा बुधाः ॥ ५२ ॥ कुमंत्रौ नास्ति विश्वा

न कुराज्यमाजीविका ऊंदैन कुराजा छे उकेहिमि (संकुमार्यायांकुतोरतिः ॥
लदेन ॥ ५३ ॥ चोर छे उसत्य ऊंदैन ॥ दास स्त्री भयाका ब्राह्मण छे उआचार ऊं

॥ चान ॥
॥ ४७ ॥

दै न मय्या न्या छे उ मित्रता ऊं दै न जुवारे छे उ ई ति नै थो क ऊं दै न ॥ ५४ ॥ उई ब्राह्म
ण कार अग्नि ब्राह्मण का उई स्त्री पुरुष का गुरु शिष्य का महादेवर वसाहा कामा रु

कुरा ज्ये नास्ति निर्हतिः कुदेशे नास्ति जीवितं ॥ ५३ ॥ नास्ति सत्यं सदा चोरे
न शोचं हृषली पतौ ॥ मय्ये पेसो हृदं नास्ति घृतकारे त्रयं नहि ॥ ५४ ॥ द्यौ वि
प्रो विप्रमग्निं च दं पत्यो गुरु शिष्ययोः ॥ अंतरं नैव गंतव्यं हरस्य हृषभस्य
च ॥ ५५ ॥ लोकयात्रा भयं लज्जा दासि रापं त्यागशीलता ॥ पंचयत्र नविद्यं

वाटन जानु ॥ ५५ ॥ जस तेन कुर्यात्तत्र संगतिं ॥ ५६ ॥ ठाडयात्रा छैन दानशील
छैन ई पाच वस्तु न भया का ठाडको संगगर्नु छैन ॥ ५६ ॥ ॥ रामः ॥ रामः ॥ रामः ॥ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ४७ ॥

गांजनसेतोङ्गदैन. विकल्पमनऊन्मा छेउ पठनुङ्गदैन. स्त्रीछेउ स्थिरबुद्धिङ्गदैन.
न. मूर्खछेउ संस्कृतवाणीङ्गदैन ॥ ५७ ॥ अणकोशेष. अग्नीकोशेष. रोगकोशे
षनराष्नुफेरीवठछ ॥ ५८ ॥ मनउदासऊनु. कलहगर्नुकनाउनु. नुवावेल्नु.

नांजनंभुक्ततांयातिवैकल्यं चवहुअतं ॥ ननारीस्थितबुद्धिः स्मान्नमूर्खः
संस्कृतंवदेत् ॥ ५७ ॥ अणशेषोग्निशेषश्चव्याधिशेषस्तथैवच ॥ पुन
र्वदयतेयस्मान्नस्माद्धेयंनकारयेत् ॥ ५८ ॥ उद्देगः कलहः कंडुयूतंमयं

मदपिनुछिनारऊनु. निडाऊनु. मैथुनगर्नुअलसिऊनु. एति (परस्त्रियः ॥
थोकसेवनगन्धावठन्माछ ॥ ५९ ॥ परस्त्री. परधन. परापवाद. परीहाससतीः

॥ चान ॥
॥ ४८ ॥

थोक गुरुस्थानमानगर्नु ॥ ६० ॥ कंठापरिकाजहान्यामुष्मांजिमिठोगरिवील
न्याः सस्तामित्रकोऽसंगनगर्नुविषलेभन्याकागाथीकामुखमाद्दलेखकाज

निडांमैधुनमालसंप्रसेवनेतर्हि वदते ॥ ५९ ॥ परदारापरस्वंच परीवादं
परस्वच ॥ परिहासो गुरुस्थाने दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ६० ॥ परोक्षे कार्यहं
तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनं ॥ वर्जयेत्तादृशं मित्रं विषकुंभं पयोमुखं ॥ ६१ ॥
कुदेशं च कुहति च कुभार्या कुनदी तथा ॥ कुप्रवचं कुभोज्यं च वर्जयेत्

स्तोहो ॥ ६२ ॥ कुदेशः कुकर्मः कुचरित्रकीर्त्तनी च गमः पंडितः सदा ॥ ६२ ॥
नदीः कुप्रवचः कुमन्त्रः ज्ञानी जनले सती ठोक छोडनु ॥ ६२ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ४८ ॥

उर्वशीमेनकारंभातिलोत्रमागोपालीइनहस्तस्वर्गकोमुखअक्षराऊनरूपतीरु
पवंतभयापतिपरस्त्रीप्रसंगगर्नुछैनजानीजनले ॥ ६३ ॥ आकुलेआरंभगन्या
कोकार्यअकालेहानेरविगारीदियोतपनीउसुलाईविपत्तिपक्षआफनुकार्य

उर्वशीयदिरूपेणरंभायदितिलोत्रमा ॥ गोपालीमेनकावैववर्जनीया
परस्त्रियः ॥ ६३ ॥ येषुकार्येषुलुप्रेषुसहसाविफलोदयः ॥ विपत्तिषु
महादोषःपरिवर्जेदिवशः ॥ ६४ ॥ भक्ताभक्तसमंयस्यकार्यका

सिद्धऊन्नामयापनीजानीजनलेहानुछैनविपत्तिमाकोव (यंचतुल्यतां ॥
दोदोषह ॥ ६४ ॥ भक्तअभक्तहेरीकनभलाभंकार्यलाउनुकार्यगर्पजानी

॥ चान ॥
॥ ४२ ॥

जनलेउमानीगर्नु ॥ ६५ ॥ उच्चनीचकोकमाईषान्मादेविराजादेविडराउनुजो
ज्य-आफनुमर्मजान्या-शत्रूदेविडरनुअघिउपकारगर्न्यासितपनिउराउनु

सदाकार्येषुसंदेहोभेतव्यंसर्वदाबुधैः ॥ ६५ ॥ भेतव्यमकुलीनानां
राजापरोपजीविनां ॥ ज्ञातव्यंज्ञातशत्रूणांलुत्वापूर्वोपकारिणां ॥
६६ ॥ पादपानांभयंवातःपद्मानांशिशिरोभयं ॥ पर्वतानांभयंवज्रो
जंतूनांदिपदोभयं ॥ ६७ ॥ मातायदिविषन्दद्यात्पिताविक्रीयतेसु

६६ ॥ रुषकोभयवायुपद्मकोभयतुसारोपर्वतकोभयवज्रजीवाजंतुकोभयम
नुष्य ॥ ६७ ॥ आमातेविषदिन्याभयावाबुलेवेचनलाग्न्याभयाराजालेअ

॥ गुरुः ॥
॥ ४२ ॥

खरानी लोकान् सो भुङ्क्ते ॥ अमिलाले तावा भुङ्क्ते ॥ ऋतुस्नानले स्त्री भुङ्क्ते ॥
ऊँछे वेगले चल्पाको नदी भुङ्क्ते ॥ ८९ ॥ पिताको अर्तिलिनु ॥ माताको भान्सा

सुचिर्भूमिगतं तोयं यत्र लेपो न विद्यते ॥ लेपस्थानं परित्यज्य अन्यथा
ने सुचिः सुचिः ॥ ९० ॥ भस्मना भुङ्क्षते कां स्यंता समम्लेन भुङ्क्षते ॥ रज
सा भुङ्क्षते नारी नदी वेगेन भुङ्क्षते ॥ ९१ ॥ पितुरंतः पुरं दद्यान् मातुर्द
द्यान् महानसं ॥ गोत्रे चात्समं दद्यात् स्वयमेव कृषिं वृजेत् ॥ ९२

माषानु गोत्रं हस्तकोजित् आत्मजित् एकै मांनु आकुले वेति गर्नु ॥ ९३ ॥ भूदः
लैकै लिगा इकोद्दपिया वा ह्यणी के च संगगन्मा वेदका अक्षरको विचारग

॥ चान ॥
॥ ५२ ॥

आनरक पछ ॥ ८३ ॥ ब्राह्मण लेखंडित गरी रुक मै ना संम भर दिणी का हात वा ८
वा पा जि उ देखे डी भयो मया पछि कुकु को ज न ड छ ॥ ८४ ॥ दू द ही न भया की

कपिलाक्षीर पाने न ब्राह्मणी ग म ने न च ॥ वेदाक्षर विचारेण स भू डो
नर कं ब्रजेत् ॥ ८५ ॥ भू डी ह स्ते न यो मुं के मा स मे कं निरंतरं ॥ जीव मा
नो भवे छू डो मृतश्चानश्च जायते ॥ ८६ ॥ स न ही ना तु या नारी घृत
ही नं च भोजनं वस्त्र ही न म लं कारं विद्या ही नं द्वि ज्ञो त्तमं ॥ ८७ ॥ ॥

स्त्री घि ड न भया को भोजन वस्त्र न भया को अलंकार विद्या न भया को ब्राह्मण
रती थो क अशोभा ॥ ८८ ॥ पानी मा थि क म ल को शो भा शत्रू वा ८ न प स्या ग

॥ गुरुः ॥
॥ ५२ ॥

को

न्यावाहण कोशोभा घायले भूरा कोशोभा ॥ ८६ ॥ ब्राह्मण मंगलयज्ञ मूर्खः
को मंगल कलह स्त्री को मंगल आफना घसमगाई को मंगल पहाया को घा

शोभितं शलिले पद्मं शोभते द्विषते द्विजः ॥ शोभते तपसा पुक्तो ब्रह्मणं
भूलस्य शोभते ॥ ८६ ॥ यज्ञोत्सवं च विप्राणां मूर्खानां कलहोत्सवं
पुरुषोत्सवं च नारीणां गवां चैव तृणोत्सवं ॥ ८७ ॥ अग्नी होत्र फलं वे
दंशील हवि फलं श्रुतं ॥ रति पुत्र फलानारी दत्तं भुक्तं फलं धनं ॥ ८८ ॥

स ॥ ८७ ॥ वेदको फल अग्नी होत्र हो कथा सुन्या कोशील संतोष सित वसु स्त्री
प्रसंग गन्या को फल छोरो धन को फल घानला उनु दान पुण्य गर्नु ॥ ८८ ॥ ॥

॥ चान ॥
॥ ५३ ॥
का

अग्नीकातेजलेपोल्लू सूर्यकाकिरणलेपोल्लू राजाकादण्डलेपोल्लू ब्राह्म
णपलेपोल्लू ॥ ८२ ॥ सनकोशाक मन्त्राकोमासुहानलेरोल्पकोदहितर्ज

अग्निदं हतितापेन सूर्योदहतिरश्मिभिः ॥ राजादहतिदण्डेन तपसा
ब्रह्मणोदहेत् ॥ ८२ ॥ सनशाकं मृतं मांसं करेण मथितं दधि ॥ तर्ज
न्यादंतसंघर्षं तुल्यं गोमांसं भक्षसां ॥ २० ॥ न हन्यान्नमतिं दयाद्व
न्ममानो न दृश्यते ॥ त्रयसंकां परित्यज्य भक्षमांसं शुद्धिष्ठिरः ॥ २१ ॥

नीच्यंगुलीलेदंतघसृत्तु सतिथोकगोमांसवरीवरहो ॥ २० ॥ आश्रुलेन मार्तु
अर्कोलाईवचननदिनु मादतिहेतु इतीन्छाडोगासुखायाकोदोषहेनभनी

॥ गुरु ॥
॥ ५३ ॥

श्रीकृष्णलेपुविशिराजाहेउआज्ञागदीभया॥ २१ ॥ मासुवायापनिमदिरा
पियापनिस्त्रीप्रसंगगयापनिदोषहैनप्राणीकोव्यवहारहो.सुनीछाआपु
एछ॥ २२ ॥ समुद्रकाचारधानभिन्नकीपृथ्वीविदानगयाकोरमाछामासु

नमांसंभक्षाणंदोषंनमघंनचमेधुनं॥ प्रवृत्तिरेवभूतानांनितुति
सुमहाफलं॥ २२ ॥ चतुःसागरप्रयंतांयोदघातपृथिवीमिमां॥
नखादेखापियोमांसंतुल्यमेतद्विडुर्वुधाः॥ २३ ॥ श्रीगुरुः॥ ॥

नखायाकोचरोवरफूलऊँहू.सानीजनलेबुझनु॥ २३ ॥ आगो.जल.स्त्री.मू
ख.सर्प.राजा.सुनीसितनित्यववर्द्धारगरिहनु.केहोचाजोविष्णुपलक

दीन

॥ वान ॥
॥ ५४ ॥

मासघः प्राणहरभंनु ईच्छथोक ॥ २४ ॥ सुकपाकोमा सुबातु । बुढीस्त्री । सितभो
गगर्नु । विरानको घामतापनु । तरुणादधिबानु । विहाया पछिको मैथुनगर्नु ।

अग्निरापस्त्रियो मूर्खा सर्पराजकुलानि च । नित्यमेवोपचारेण सद्यः प्रा
णिहराणि यद् ॥ २४ ॥ शुष्कमांसं स्त्रियो हृदा बालार्कं सरुणोदधिः ॥ प्र
भाते मैथुनं निद्रा सद्यः प्राणहराणि यद् ॥ २५ ॥ सद्यो मांसं घृतं सद्यो
बालस्त्री । र्क्षी । रभोजनं । उष्णोदकं तरुच्छाया सद्यः प्राणकराणि यद् ॥ २६ ॥

ईच्छथोक प्राणघातकं गर्भाङ्गं ॥ २५ ॥ आलोमासु । आलोधिठु । बालघस्वा
स्त्री । दूदभातवानुतातोपा निरुवको छाया । रुतीच्छथोक प्राणरक्षकभंनु ॥ २६ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ५४ ॥

भातभंदा आठ गुण बल रोहि. रोहि भंदा आठ गुण दूद. दूद भंदा आठ गुण मा
सु. मा सु भंदा आठ गुण बल धिउ को ॥ २७ ॥ अहंकारी लोभी चकृत मान योज
न्या का मातुर गुरु डोही. ई पांच जना को चांडै नाश ऊंछ. वकृत दिन ति त्रै नर

अन्ना दष्ट गुणं पिष्टं पिष्टा दष्ट गुणं पयः ॥ पय सोष्ट गुणं मांसं मांसा
दष्ट गुणं घृतं ॥ २८ ॥ पंचसिद्धं विनश्यंति स्तब्धो लुब्धश्च यो नरः ॥
अतिमानी च कामी च गुरुद्वेषी तथैव च ॥ २९ ॥ श्रीरामः ॥ ॐ ॥ ॥

२९ ॥ गाईले ब्राह्मण ले वेद ले सती ले सत्यवादी ले अलोभिले दाना ले ईसात
थोक ले पपिनी धान्या को छ ॥ ३० ॥ यो संसार सब असार हो असार होत प

॥ चान ॥
॥ ५५ ॥

नीचारवत्सारछन् क्वाक्याभन्मा काशीकोवास सञ्जनकोसंग गंगाजल
कोस्नान शिवको पूजा गर्नु सती सारछन् ॥ १०० ॥ इति श्री चानके सारसंग्रहे

गोभिर्विषैश्च वेदैश्च सतीभिः सत्प्रवादिभिः ॥ अलुबैर्दानशीलैश्च
सप्तभिर्धार्यते मही ॥ ९९ ॥ असारे खलु संसारे सारमेतत्खलु यम्
काश्यावासः सतां संगो गंगां भः शिवपूजनं ॥ १०० ॥ इति श्री चानके
सारसंग्रहे तृतीयशतकं समाप्तं ॥ शुभम् ॥ श्रीगुरुः ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

भाषा तृतीयशतकं समाप्तं ॥ शुभम् ॥ श्रीसंवत् १९३२ सालमिति आश्विनवादि
१२ रोज १९ एतद्दिने लिखितमिदं पुस्तकं समाप्तं ॥ लेखको यं समाप्तं भवति ॥ शुभं ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ५५ ॥

नीतिसारकोसारसंग्रहगन्याकोकुरामकहंछु।सवसारकोजिकीराव्याकोरा
जाप्रभतिसवलोकलाईहितगराडन्याकुरा।आयुवढाडन्या।स्वर्गवासडन्या
मकहंछु॥ १ ॥ सुपुरुष।वेस्मनुष्य।सितपंडित।सितसंगगर्नु।कुसंग।अस

नीतिसारंप्रवक्ष्यामिसर्वशास्त्रार्थनिश्चितं॥राजादिभ्योहितंपुराण
मायुःस्वर्गादिदायकं॥ १ ॥ सद्भिःसंगप्रकुर्वीतःसिद्धिकामःसदान
रः॥नासद्भिर्हिहलोकायपरलोकामवाहितः॥ २ ॥ श्रीगुरुः॥-०- ॥

तपुरुषःअज्ञानीयत्ता२मनुष्यसितसंगगमाइहलोकमा।परलोकमानासडं
छ॥ १ ॥ कुसंगसित।कार्यगर्नुछैन।मित्रसितकोधगर्नुछैन।शत्रूसितजी

सिद्धिदेन॥ ३ ॥

॥ वान ॥
॥ ५६ ॥

लोभी नङ्गन्यासैंगमित्रगर्नु पंडित सित प्रीतिकुरागर्नु सज्जन सित संगगर्नु
एतिगन्यादेविके हेपनीनाशिदेन ॥ ४ ॥ अर्कोमानिसुले आकुलाई
हितगन्या आकुभंतु आकुलाई हितनगन्या अरु ~~भंतु~~ कसोभन्याआ

वर्जयेत् क्षेत्रसंवादं अदृष्टं तु दर्शनं विरागं सह मित्रेण स प्रीतिं
शत्रुसेविना ॥ ३ ॥ अलुब्धैः सह मित्रत्वं पंडितैः सह संकथा ॥ उत्तमैः
सह सांगत्यं कुर्वीत नावसीदति ॥ ४ ॥ परोपि हितवान् बंधुर्वंधुर

फलुशरीरवाटजन्मप्राकारोगपीडादिन्या रोगन जाति एह हितः परम् ॥
जसे आकुलाई हितनगन्या विवधि आकुजले ॥ ५ ॥ श्रीरामः ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

॥ गुरुः ॥
॥ ५६ ॥

आफुलाई पालन्याकन वाबुभंनु विश्वासराषु न्यालाई मित्रभंनु आफुनाजी
वनिहृतिभयाकाठाडकनदेशभंनु ॥ ६ ॥ जोकोही पुरुषकीखी अरुघरकोसे

नहितोदेहुजोव्याधिहितंमारणमौषधं ॥ ५ ॥ सवंधुर्योहितेयुक्तः स
पितायतुयोषकः ॥ समित्रंयत्रविश्वासः सददेशोयत्रजीयते ॥ ६ ॥ यस्य
भार्याश्रितान्पत्रपरवेश्माभिकांक्षिणी ॥ कुक्रियात्यक्तलज्जाचसजनो
नजराजरा ॥ ७ ॥ यस्यभार्यागुराज्ञाचभर्तारमनुगामिनी ॥ ॥ ॥

वागरी अरुघरका आसागर्ग्य स्वामिका घरमा घटियाकर्मगर्ग्य लाजकत्तिनमा
न्याएस्तास्त्रीभयाका लोग्न्याजराभंनु पदार्थतहिऊंछे ॥ ७ ॥ जोकोही पुरुष

॥ चान ॥

॥ ५७ ॥

कास्त्री गुण कन जान्या ज्ञानी पति भया की लो गन्या ले भन्या को मान्या डोरै ले पनी
ठेरै संतोष मान्या ए स्त्री भया का लो गन्या को संपत्ति न भया पनी शुभ लक्षण

अल्पा हारेण संतुष्टा साश्रिया नश्रियाश्रिया ॥ ८ ॥ दुष्ट भार्या शठ मित्रं

भत्याश्चोत्तरदायकाः ॥ सप्तर्षे च गृहे वासो मृत्युरेव न संशयः ॥ ९ ॥

आपदार्थे धनं रक्षेद्द्वारा न रक्षेद्द्वारेऽपि ॥ आत्मानं सर्वतो रक्षेद्द्वारेऽपि

ते हि कुंहे ॥ ८ ॥ लो गन्या कन दोष लगाडन्या स्त्री कपट चित्त (धनैरपि ॥ १० ॥

भया का मित्र उत्तरोत्तर दिन्या चाकर एति को संग्रह गन्या जसै साप का डलामा
वास गन्या को मृत्यु कुंहे तसै हो लानि अय मनु वेर छैन ॥ ९ ॥ रामः ॥ ९ ॥

॥ गुरुः ॥

॥ ५७ ॥

कदाचित् आपदापलाभनानिमित्तं दोलतसंचयगर्तुं दोलतभंदापनी आफ
नास्त्रीकननविद्याईराष्ट्रसूत्रीभंदापनिदोलतभंदापनिआकुलाईयोषरा
गर्तुं ॥ १० ॥ घटियाववहारकोघरमावस्त्रभंदाचंडीनरकमावसुनिकोक्यान

वरंहिनरकेवासोननदुश्चरिनेगहे ॥ नरकात्क्षीयतेपापकोगृहच
निवर्तयेत् ॥ ११ ॥ चरत्येकेनपादेनतिष्ठेन्नैकत्रपंडितः ॥ नापरीक्ष्यपर
स्थानंपूर्वप्राप्नुतनमजेत् ॥ १२ ॥

भनौलात नरककोभोगगया आऊ
लेगयाका पापक्षयऊंछर ऊंछरऊंछघटियाचरित्रको घरमावसीकन पाप
वढछ कोहिऊंछरगदेन ॥ ११ ॥ सकापाडलेपनिहिउनु सकापाडलेटे

॥ चाना ॥
॥ ५८ ॥

की कनठ हर्तु ज्ञानी जन ले विवेक नगरी सागर लोह भनिकन ॥ १२ ॥ जी उनु हन्ति
नभया देश छोडनु उपडव जन्पाव स्ति छोडनु अदन्ति राजा लाई छोडनु कप ठिगान्या
मित्र लाई मनी छोडनु ॥ १३ ॥ लोभिलाई कोहि धन दी कन आपस्त मा ल्याडनु ताची

त्यजे देश मसह तं वासं सो पडवं त्यजेत् ॥ त्यजेत् रूप एण राजानं मित्रं मायाम
यं त्यजेत् ॥ १३ ॥ लुब्धमर्थं प्रदानेन सत्तु च मंजलिकर्मणा ॥ इतरं खानपा
नेन वाक् प्रदानेन पंडितं ॥ १४ ॥ अर्थनाशं मनस्तापं गृहेऽथ रिता निच ॥

भंनु व्यकोपिलाई नर मवचन ले विंति गरी आपस्त मा ल्याडनु सामान्य जन लो
क लाई पियाई पुत्राई आपस्त मा ल्याडनु विद्वान् जन लाई नाना शास्त्र का प्रव

॥ गुरु ॥
॥ ५८ ॥

धले आपस मा ल्या डनु ॥ १४ ॥ विकाम मा धन हा ल्या को कुरा १ चित्त को डः ख
भया को कुरा २ घर मा को घटिया चाल को कुरा ३ आपस मा रूग रा भया को ४
एती धोक जानी जन ले विराना सित प्रकाश गर्नु छैन ॥ १५ ॥ जो को ही मनुष्य

वचनं चापमानं च मतिमान् प्रकाशयेत् ॥ १५ ॥ यो ध्रुवाणि परित्य
ज्य अर्धवानितु सेवयेत् ॥ ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति अर्धवं नष्टमेव हि ॥

भयाका चीज लाई आफाली कन न भयाका चीज लाई धो जगर्ला तस्को भयाका
चीज अपि डुदै हराई जांछन् न भयाको त न डुन्यो यो तसर्थ पाया को ज्या सुकै न
छाडनु ॥ १६ ॥ कतिनो भारि दारुवा सक्या पनी आंगो संतो बड्छु दैन कतिनो न

॥ वान ॥

॥ ५८ ॥

दी कोषानी लेपनिससुडकन अघाउंदैन कतिने मान्या पनी यमराज को संतो
ष ऊंदैन कतिने लोएन्या को संभोगयाया पनि पतिरिहा संतोष ऊंदैन ॥ १७ ॥
पराइ की सुवासनी देख दामा महतारि जे मान्या पराइ का धन कन छुं गा जस

र

नागिं तुष्यति काष्ठानां न जलानां महोदधिः नांतकः सर्वभूतानां न पुं
सां वामलोचनां ॥ १७ ॥ मातृवत् परदारांश्च परपुत्राणि लोषवत् ॥
आत्मवत् सर्वभूतानि यः पश्यति सुधर्मकृत् ॥ १८ ॥

तो लोहा जस्तो ॥ यत्नो मान्या आऊ जे ॥ अरु जो कोहि प्राणी कन हेन्या रति विवे
क ऊन्या लाई धर्म चित् धर्म जान्या संसार को ॥ मर्यात जान्या तसु लाई भंतु ॥ १८ ॥

॥ गुरुः ॥

॥ ५८ ॥

द्वितीयः

मानपायाभनिहर्षनगर्भा अपमानगत्यातपनीनरिसाडन्याक्रोधदेवाडंदातपनी
हिचोराबोलीनबोलन्या एतीतीनप्रकारकासाधजनकोलक्षणाजानु ॥ १९ ॥ धन
कनदीनगयाकोछतपनी सोशोगरि कोह कपटनरावीमानगयाकीछतपनी

नप्रहर्षतिसंमाननापमान्येनकुप्यति ॥ नक्रोधेपारुषं वृथात्तत्तत्सा
धोलुलक्षणां ॥ १९ ॥ नदानेननमानेननार्जवेननसेवया ॥ नशास्त्रे
ननशास्त्रेणसर्वथाविषमास्त्रियः ॥ २० ॥ यस्यार्थासम्पन्निवाणियस्या

वक्तुदिनसंमवाकरिगरियाकीछतपनीसामासनीभन्याकीपदार्थकनशास्त्र
लेनानाशास्त्रलेपनीकाबुमारावी वशपानकैहेसकन्याछेन ॥ २० ॥ ॥

॥ वान ॥
॥ ६० ॥

जस्को धन छ तस्को मित्र छन् जस्को धन छ तस्को ज्ञाती गोत्र छैरै छन् तस्को ध
न छ सोही पुरुष भनी भन्छन् जस्को धन छ सोही पंडित ज्ञानी भन्छ ॥ २१ ॥ धीराभ
माका ज्ञानी पुरुष ले महा संकष्ट पाउदा पनी केही डः खमांदैनन् दृष्टांत कथा छ

थस्ति स्य वांधवाः ॥ यस्मात्था स पुमान् लोके यस्मात्थाः स च पंडितः ॥ २१
धीरा कष्टमनुप्राप्य न भवन्ति विषादिनः ॥ अविश्ववदनं राहो किं नो दे
ति पुनः शशी ॥ २२ ॥ उद्योगेन कृतं कार्यं सिद्ध्यति स न विद्यते ॥ ॥ ॥

भन्या जस्तो पूर्ण चंद्रमाले राजजत्रो टियादै त्यको मुख भित्रको महा कष्ट पा
ई कन पानि आफ्ना वषट् पारी कन अघि जात्रिका कलाले उदय ऊँछ ॥ २२ ॥

॥ अरुः ॥
॥ ६० ॥

उद्यमगर्दे चित्तराघीगन्याको कार्प सिद्धि न हो सत देव ले हान्यो भनी जांनु. त्यो का
र्य फेरी न गर्त छाडी हाल्नु ॥ २३ ॥ पंडित हरू लेर नीति वंत धर्मि हरू ले सत्य
बोलन्या हरू ले देवायाका काल गृह भन्याका वंधना गारमा वंधुना ऊनुनि

देवत सप्रमाण हि कर्तव्य पोरुष त्पजेत् ॥ २३ ॥ पंडितैश्च विनीतैश्च
धर्मज्ञैः सत्प्रवादिभिः ॥ वंधनस्थापित लिखेत् न तु राज्ञं स्वलैः सह ॥
२४ ॥ अंजनस्य क्षयं दृष्ट्वा वाल्मीकस्य तु संचयम् ॥ ॥ ॥

कोछ भंनु उर्जन संगव सी राज्ञ भोग को सुख पाउ न्या छ तपनी नानि को मांनु ॥ २४ ॥
अंजन भंनु मसि कलम बोभई कन थोरो रलिनाले सकिंछ कमिला ले माहो

॥ वान ॥
॥ ६९ ॥

थोरो २ गरिनि कात्याको राशि को राशि देखि छुन सौ गरि उद्योग गुरु बले पाप क
टाउनु पुण्य वडाउनु दान गर्नु शास्त्र विद्या पढनु दिन दिन विताउनु ॥ २५ ॥ स
त्य लेख मर्वचाउनु उद्योग ले विद्या वचाउनु सिंगारी कन रूप वचाउनु शुद्ध शी

अवध्य दिवसं कुर्वा दान मध्ययनं तथा ॥ २५ ॥ सत्येन रक्षते धर्मं वि
द्या योगेन रक्षते ॥ मक्षपारक्षते रूपं कुलं शीलं रक्षते ॥ २६ ॥ भा
ग्यक्षयेन क्षीयंते नोपभोग्येन संपदः ॥ पूर्वजन्म सुपात्रेषु सुकृतानि

लका स्वभाव ले गरि आफ्नो जाति वचाउनु ॥ २६ ॥ सं चडः कृतम् ॥ २७ ॥
पत्नि भन्या का पदार्थ भाग्य न भै कन ॥ अथ वा फर्म सिंगारी कन बर्च गरेर अथ

गुरुः ॥
॥ ६९ ॥

वाक्यडा गहना लाई कन सक्या न भंनु । पूर्वजन्म का पापर पुण्य ले ऊंछ ॥ २७ ॥
जौ न जौ न पूर्वजन्म मारावी । दिया का पाप पुण्य का फल ससजन्म मा भुक्त मान

येन येन यथायद्यत् पुरा कर्म सु निश्चितं ॥ तत्र देवान् नरा भुंक्ते स्वयम्
माहितमात्मनः ॥ २८ ॥ आत्मनोऽपि हितं दुःखं आत्मनोऽपि हितं सुखं
गर्भशय्यामुपादाय भुंजते पूर्वदेहिकं ॥ २९ ॥ यस्मिन् वयसि यत्पापं
यद्विवायदिवानि शी ॥ यन्मुकृते क्षणे वा पितृ तथानत दन्यथा ॥ ३० ॥

ऊंछ । ससनिमित्त आहु लाई अहित भया का पाप न गर्नु । हित भया का पुण्य गर्नु
२८ ॥ आफ्ना शरीर ले ग्या को पाप पुण्य दुःख सुख भोग या भनि ज्ञांनु ज

॥ चान ॥

॥ ६२ ॥

सुदिनगर्भलियो उसै दिन अधिस्नादैहको फलभोग्यमानगराया ॥ २९ ॥ जेना
दिनका जेनारात्रीका जस्तावे लामा जन्म लियो तसे वे लामा तेहि घरीमा
होला भनिले धी दियाको चमोजीम वडिया घटिया नभै रहंदेन ॥ ३० ॥ आका

सुचंति चांतरीक्षे वा प्रविशंति महीतले ॥ धारयंति दिशः सर्वानोपत
मुपलभ्यते ॥ ३१ ॥ पुराधीता वया विद्या पुरादत्तं च यद्धनं ॥ पुरा कृता
निकर्माणि अग्रे धावति धावति ॥ ३२ ॥

शमास्ताति गारिस्तपनि भूमितल
माजावस्तपनी फेरी दशै दिशामा पुमाई आवस्तपनि आफूना पूर्वजन्ममा गया
कोर दियाको नभया एस घरीमा ऊन्या छैन ॥ ३१ ॥ अधिस्नातन्ममा अरु

॥ यरुः ॥

॥ ६२ ॥

कसैलाई सधाई शिरवाई दिया का विद्या । दत्त तु कृग या का धन । अधि ब्रजन्म
मा धर्म पाप सतिथोक स सु दिन मा अध्या रैन आई रहं देन ॥ ३२ ॥ पिता ले ग
या का । कर्म ले छोड़ाई लिपि गन सत्ते न । छो रा को ग या ले पनी । पिता लिपि ग

न पिनुः कर्मणा पुत्रः पिता वा पुत्र कर्मणा । स्वयं कृतेन गच्छंति स्वयं ॥
वधा स्व कर्मभिः ॥ ३३ ॥ कर्म यानं शरीरेषु रोगा शरीर मानसाः ॥ शरा
इव पतंतो ह विमुक्ता दृढ मन्त्रभिः ॥ ३४ ॥

ले आपै लिपि ऊंछ ॥ ३३ ॥ आपु ले ग या का कर्म शरीर विषे रोग शोक घटिया
वटिया चेष्टा मा कर्म वाण महा धनुषी ले छोड़ा का को जा ज सै गरी पन आई

॥ वान ॥
॥ ६३ ॥

बलभावमा युवानमा बुढाङ्ग्या अवस्थामा उहिभावनामा उहि अवस्
थाको वषतमा अघिजाको सुकर्मरकु कर्म जन्म जन्मांतर भोग गर्न पाइय
ला ॥ ३५ ॥ आफ्नु मनमान पयो परदेश भयो पाहाउ भयो आफ्नु ले गन्थो क

का

वालो युवाव बुढा थपत करोति शुभा शुभं तस्मा तस्या मवस्था यो भु
क्तं जन्म निजन्म नि ॥ ३५ ॥ अनिष्ट मानोपि नरो विदेशो पर्वते गृहे
स्वकर्म पातवातेन नियते च तत्फलं ॥ ३६ ॥ श्री गुरुः ॥ ३६ ॥

मरूपी दुंगानां वा यव ललेत हि पु माई फल भोग्य गराउछु न ॥ ३६ ॥ जसै रु
खमाका फल फूल आलिवातिन लाउं दापनी मल पानि न दिंछु पनि केही

॥ गुरुः ॥
॥ ६३ ॥

शुगतिनगरिकन वे लामाधिफलित ऊं छ तसै पूर्वजन्ममा को फल होई आउंछ ॥
३७ ॥ जसै हज्जारौ गाइकावधानमा वाछावाछि लेआफ्ना आमाका नचिहोइ दपि
नजांछ ॥ तसै पूर्वजन्ममा गन्थाका पाप पुण्य ले गर्नुमानि सकन जाइ पछि निश्च

अबोधमाना नियथा पुष्पा निव फलानि च ॥ संस्कारनातिवर्तते तथा
कर्मपुराकृतं ॥ ३७ ॥ यथा धेनु सरु स्त्रेषु वत्सा विंदति मातरं ॥ एवं पू
र्वकृतं कर्म कर्तारमनुगच्छति ॥ ३८ ॥ नैवाप्राप्नोति यतो विद्मः शरशतै रपि

यपछि ॥ ३८ ॥ वेलानपमासंमः काललेन देधिं ज्वालसंमः शयवारकांठ लाग्याप
निमन्थाछैनः कालवेलाकादिनमा कुशकादुष्मा लेघाउलागदै विनि कैजिउनु

कालो

॥ ज्ञान ॥
॥ ६४ ॥

छैनन् ॥ ३२ ॥ लब्धं न्यापयार्थं कसौ गन्ध्यातपनीनभैरहं देन ॥ ज्ञानपन्थां जगामा ॥
नृगेन नृन्याजं ह्रुः प्रालब्धको व्यालुः ॥ खीहो सखा ॥ सुखीहो सः ॥ देवलेदियाको क
र्मफलम् ॥ ४० ॥ मंत्रकाप्रयोगलेभयो ॥ ~~पराक्र~~

कुशाग्रेण तु संधीतः प्राप्नोति लोभं जीवति ॥ ३२ ॥ लब्धं च मेव लभते गं
तव्यमेव गच्छति ॥ प्राप्नोति च मेव प्राप्नोति ॥ खानि च सुखानि च ॥ ४० ॥ नमं
त्रवलवीर्येण प्रज्ञया पौरुषेण च ॥ अल्पात्वं लभते मर्त्यः ॥ तत्र का परि
मलेभयो वा ॥ ज्ञानलेभयो वा ॥ पौरुषलेभयो वा ॥ ज्ञानलेभयो वा ॥ देवता ॥ ४१ ॥
उद्यमगन्ध्या पुरुषकोथो रैमात्रपाया धनि विनिर्वातगर्तुः अधिकजन्ममानरोप्य

॥ गुरुः ॥
॥ ६४ ॥

को को नै उपाय लेपनि ठेरै पाउ दैनन् ॥ ४१ ॥ नमाग्पाका चीज पाउनु नजक्या
मा फेर जानु गया कामा वार वार जानु सत्तामा विष्णान नगर्नु कर्म लेगराया
को जानु ॥ ४२ ॥ सका रुखमा जसै गरिरातिमा नाना जातिको पछि हारुवा सग

सकहसे यथारात्रौ नाना पछि समागतः ॥ प्रभाते नु विशायांति तत्र काप
रि देवना ॥ ४२ ॥ सकसार्थ प्रयातो न्यसर्वथा तत्र गामिना ॥ सककस्माजि
तो याति तत्र का परि देवता ॥ ४३ ॥ फलार्थ फलितं हस्तं यच्छि याउमति

न चाउं छन् विद्वान् भयापान् दिग्दिशा घेलन् उल्लन जां छन् त (नरः ॥
सै संसार जां नु सत्तामा विष्णान नगर्नु ॥ ४३ ॥ सर्वे जना सकै साथमा सकै वागे
गरि जां दामा वाट घाटमा सक जनाको अघि उदै जे ~~छन्~~ सै गदै सकला का

॥ चान ॥

॥ ६५ ॥

एकलैऊन जाला सस्ता माविष्ठांत नगर्नु ॥ ४४ ॥ जोना पुरुष ले फल फूल लिना
निमित्त हूषै कनकाएत छन जरा कनपनी डबेली लिले छन सतिगन्मी लाई हुलो
दोष आइ पुगछ ॥ ४५ ॥ हज्जारी भारि मागले शय भारि घडा को पानि ले चुहा

नोहिं शान्त सत नमूलं महंत दोष मा पुयात् ॥ ४४ ॥ नृदा भार स हूषे

शा डद कानां शतैरपि ॥ नमुच्याति दुराचारी भावोपहतचेतनः ॥ ४५ ॥

यस्य हस्तौ च पादौ च मनश्चैव सुसंयतं ॥ विद्यातपश्च कीर्तिश्च स दर्थः ॥

यातपनि चित्त शुद्ध भावत ऊन्या दुराचारिको कार्या ऊं दे फल मा पुयात् ॥

न ॥ ४६ ॥ जोना पुरुष को हात पाउ चित्त कन निग्रह गरी अगम मानाई पलाभनि

गुरुः ॥

॥ ६५ ॥

शुद्ध

नेमगरिवसुत्ता॥ तस्काविद्याफलतफल॥ यस्फलकनपाईयेला॥ ४५॥ राजाज
स्तालेशाखनवुशीयाकोभया॥ आखालेनदेव्या॥ कानावरोवरतस्काईजानुका
नालेता॥ वोल्पाकाअनुसारलेदेवछ॥ शाखनजान्मालेकोनैपदार्थदेवने

अंधोहिराजाभवतियसुगाखविवर्जितः॥ अंधः पश्यतिचारेणशा
खहीनोनपश्यति॥ ४६॥ शोकरोगभयत्राणोप्रीतिविश्वासभा
जनम्॥ केनरत्नमिदंमृगमित्रमितक्षरद्वयम्॥ ४७॥ श्री॥

मतसर्था॥ शाखशिकुन्नुत्तमछमनि॥ कनचानकमुनिलेखोर्गईमंदाभया॥
४८॥ शोकभयामाओधुददामा॥ महामयलागरदामा॥ बुद्धाएगर्वा॥ एस्तो
मित्रनाभयकाडवेअक्षरकनकोनादेवतालेसृष्टिगत्यादृष्ट॥ पाप॥

॥ पाना ॥
॥ ६६ ॥

जन्मने वित्तिके माइकन सो जदछ ॥ जवानहुने वित्तिके धन होल थकन लिच्छन ॥
मरणो वित्तिके आमावावुको प्राण कन हछ ॥ तसर्थ पुत्रभन्दा अर्को शत्रुको हिछेन ॥

जायमानो हरे दारान् वर्धमानो हरे धनम् ॥ प्रियमाणो हरे त्प्राणान्ना
स्ति पुत्रसमो रिपु ॥ ५५ ॥ तदान फलमाप्नोति धनस्वाम्येव निश्चितं ॥
यस्मै यीकुरुते दानं सदाना निरयं वशीत ॥ ५६ ॥

॥ ५७ ॥ अर्कोको धनचोरी कन जरले दानगर्ला ॥ त्यो नरकजाला ॥ जस्को धन हो
दानधर्मको फल तसै ले पाउला निश्चय ॥ ५८ ॥

॥ पाना ॥
॥ ६६ ॥

ब्रह्महत्यागर्भ्या मरुपिन्या ब्राह्मणकोचोरिगर्भ्या ब्रतभंगगर्भ्या संन्यासिको एति
थोकको कालांतमा एति मोक्ष हुंदैन। उचितगर्भ्या मोक्षलाइ अनुचितगर्भ्या पु
रुषको मोक्ष हुन्छ॥ ५२॥ क्षमाजसो धर्मको नै छैन। क्षमाभार्याको सेवकेव

ब्रह्मघ्ने च सुगुणेषु च चोरे भग्नव्रते तथा॥ निःकृतिर्विहिता सा हि कृतघ्न
स्य न निःकृतिः॥ ५२॥ एकक्षमावतो दोषा द्वितीयानोपपद्यते॥ यद्ये
न क्षमया पुक्तं मशक्तं मत्पते जनः॥ ५३॥ श्रीकृष्णाय नमो नमः॥

एउटारहेछु। क्या सेवभर्त्ता जान सकीयेन॥ ५३॥ उदयज्ज्मावित्तिकैको घा
म। मुर्दा पोल्याको धुवा। शब्दस्वास्मि मितको शति। बालदधि। कुचोवठ्या

धान॥

३५७॥

कोधुलो एतिथो कलाश्चायुको रक्षागर्भाले सेवागर्भे नृप॥ ५४॥ हातिको घो
डाको रथको गोरुको धुलो मंगल भनी जानु गदाहाको उटको भेडाको वा
घाको धुलो अमंगल भनी जानु ॥ ५५॥ नाइलाको वतास नइले छुक्काको

वालात पः प्रेतधूमः श्रीवृद्धापल्लवोदधिः ॥ आयुः कामो न सेवेत त
था समार्जनी रजः ॥ ५४॥ गजाश्चरथधान्यानां गवां चैव रजः शुभम् ॥
अशुभं चैव जानीयात् खरोष्ट्राणां विके सुख ॥ ५५॥ सर्पवातनरवाग्रेषु
स्नानवस्त्रघटोदकं ॥ मार्जनीरेणु केशां पुहंति पुरणं पुरा कृतम् ॥ ५६॥

पानि कपालगुह्याको पानि फलिया धोति को पानि भैव ठायाको धुलो धोवि
का घरको पानी ॥ एतिथो कले अविद्या जन्मका पुण्य कनना शगच्छ ॥ ५६॥

॥ एमः ॥

॥ ५६॥

ASIAN ARCHIVES

2496

I